

Dr. Musli Vërbani

LLOJET E LIGJEVE NË SHERIATIN ISLAM

Kaçanik, 2020

Hyrje

Në emër të Allahut, Bamirësit të përgjithshëm, Mëshiruesit!

Feja Islame i ka rrënjët e thella, shtyllat e forta dhe ligjet gjithëpërfshirëse.

Feja Islame është e përshtatshme për të gjitha vendet dhe për të gjitha kohërat. Me ligjet e fesë Islame merret shkenca e Usuli Fikhut.

Usuli Fikhu është njohja e ligjeve të Zotit të Lartmadhëruar.

Njohja e ligjeve të Zotit të Lartmadhëruar sjell lumturi në këtë botë dhe në botën tjetër.

Usuli Fikhu është prej shkencave më madhështore, e cila ka rëndësi të madhe dhe vlerë të posaçme.

Usuli Fikhu i tregon teoritë gjenerale ligjore, ndërton strukturën e fortë ligjore, rregullon lidhje të fortë në mes të pjesëve ligjore, gjë që e ndërton kështjellën e fesë me shtyllat më të forta dhe me bazat më të forta të sheriatit.

Usuli Fikhu është pasqyrë e argumenteve të sheriatit prej nga merren ligjet dhe obligimet.

Usuli Fikhu sqaron urtësinë e objektivave të sheriatit dhe rregullave bazë (të përgjithshme) që Ligjvënësi ka pasur për qëllim në ligjësim.

Usuli Fikhu sqaron se si mund të praktikohen dispozitat e fikhut, si detalizohen çështjet sekondare të shumta të saj dhe si kuptohen bazat e përgjithshme, ligjet juridike dhe shkencore.

Angazhimi në “**Usuli Fikh**” sjell vështirësi të shumta, lodhje e mundime, për këtë arsye studiuesi i Usuli Fikhut deri sa ta kuptojë çështjen ndjen mundim, lodhje dhe vështirësi.

Usuli Fikhu është shkencë e cila është në harmoni me logjikën, sepse i jep përparësi më të rëndësishmes ndaj asaj e cila është më pak e rëndësishme.

Kurorëzimi i çështjeve arrihet:

- duke i mbështetur me argumente;
- duke bërë krahasime;
- duke i dhënë prioritet prioritares;
- duke çliruar nyejt në mes të pjesëve të temave;
- duke sqaruar mendimin e medhhebeve të ndryshme për secilën çështje dhe
- nëpërmjet shprehjeve të qarta, duke ndriçuar anën praktike.

Për t'i përpiluar ligjet e sheriatit duhet studiuar rregullat e **Usuli Fikhut**.
Për t'i përpiluar ligjet e sheriatit është çështje e patjetërsueshme kuptimi dhe perceptimi i rregullave të **Usuli Fikhut**.

Qëndrimet **pro at kontra** të dijetarëve për një çështje i tregon **Usuli Fikhu**.

Usuli Fikhu është rregulla kryesore e ligjeve të sheriatit.

Usuli Fikhu është bazë e fetvave.

Usuli Fikhu është epiqendër e ixhtihadit dhe e zbërthimit të ligjeve.

Usuli Fikhu është kandari i logjikës dhe i prioriteteve.

Usuli Fikhu vendos rregullat permanente të ligjit Islam.

Zoti i Lartmadhëruar në ajetin kur'anor thotë: “Dhe kujt i jepet **urtësia**, atij i janë dhënë të mira të shumta.”

Ibn Abasi fjalën “**Urtësi**” të këtij ajeti e ka interpretuar kështu: I urtë është:

“Ai i cili e kupton shfuqizuesin dhe të shfuqizuarën e Kur'anit.

Ai i cili e kupton sqarimin e të pashquarës.

Ai i cili e kupton ajetin e mëhershëm dhe të mëvonshëm.

Ai i cili e kupton hallallin dhe haramin.”

Për **Usuli Fikhun** nuk kanë nevojë vetëm njerëzit e rëndomtë, të cilëve u mjafton vetëm t'i pranojnë mendimet e të tjerëve dhe nuk kërkojnë fakte e argumente.

Usuli Fikhu është një prej shkencave të domosdoshme për çdo muxhtehidë, për çdo mufti, si dhe për çdo studiues, i cili dëshiron të dijë se si janë përpiluar ligjet.

Dijetarit nuk i mjafton vetëm t'i lexojë ligjet nga dijetarët dhe ta konsiderojë si çështje të kryer, por duhet të hulumtojë për argumentimin e secilit ligj, e pastaj nga hulumtimi i tij të nxjerrë në shesh **frytet e ixhtihadit** të tij, gjë që ndihmon në njohjen e ngjarjeve, ndodhive dhe çështjeve të reja.

Dijetari i Usuli Fikhut i paraqet ligjet e sheriatit me ekspertizë dhe në mënyrë profesionale, me argument të përgjithshëm, ku konkludimi arrihet duke shikuar faktet, rrethanat, dhe atë në bazë të mundësive për t'i miratuar ligjet për veprimet e njerëzve.

Usuli Fikhu është rruga e pikësimit të bazave të ligjeve të sheriatit dhe argumenteve të saj dhe bën zgjimin e të ngarkuarit për t'i kryer detyrat fetare.

Me studimin e **Usuli Fikhut** arrihet deri te njohja e përpiktë e ligjeve të sheriatit, të cilat e qetësojnë zemrën dhe mendjen, ndërlidh të kaluarën dhe mëson për të ardhmen, ashtu që të bëhet planifikimi më i mirë i së ardhmes.

Nëpërmjet shkencës së Usuli Fikhut dijetari profesionalizohet për të përpiluar ligjet me argumente. Studimi i shkencës së Usuli fikhut përgatit studiuesit për të arritur deri te suksesi, dhënies të prioriteteve dhe analizave të mendimeve të fukahave të mëhershëm, ose në miratimin e ligjeve të sheriatit.

Studimi i shkencës së Usuli fikhut përgatit studiuesit për të përmbushur nevojat individuale dhe shoqërore.

Njerëzit e rëndomtë (pasuesit) ndalen deri te pika ku i kanë kuptuar çështjet ekspertët dhe në çka janë bazuar ekspertët e usulit në përpilimin e ligjeve, ashtu siç i pranon shpirti dhe qetësohet zemra, duke i pranuar mendimet e tyre. E qetësimi i shpirtit të detyron për t'i praktikuar dhe për t'i zbatuar ligjet e sheriatit, e cila është rrugë e lumturisë në këtë botë dhe në botën tjetër.

Tekstet e Kur'anit dhe të sunetit janë tekste të përkufizuara dhe definitive, ndërsa ndodhitë dhe çështjet tjera, që i paraqiten njerëzve janë të pakufizuara, për këtë arsye duhet të studiohet shkenca e **Usuli Fikhut**.

Ajo çka është përfundimtare nuk mund të përfshijë atë që është jopërfundimtare, përpos nëpërmjet rrugës së **ixhtihadit**.

Pa njohjen e rregullave të Usuli Fikhut, as që mund të paramendohet Ixhtihadi dhe njohja e ligjeve të sheriatit.

Me shkencën e Usuli Fikhut perceptohen urtësitë e ligjeve të sheriatit.

Nuk mund të bëhet krahasimi i suksesshëm pa u mbështetur në argumentet tekstuale a logjike, ose të Usulit.

Krahasimi i medhhebeve ka rëndësi të veçantë, ndërsa krahasimi i medhhebeve bëhet nëpërmjet rregullave të Usuli Fikhut sepse kjo shkencë na udhëzon te argumentet e ligjeve dhe na shpie deri te kandari i përpiktë në mes të mendimeve të ndryshme dhe dhënies prioriteteve argumentit më të fuqishëm prej tyre.

Nëse dëshirojmë të bëjmë *krahasimin* ndërmjet medhhebeve dhe kushtetutave njerëzore kjo bëhet me anë të rregullave të Usuli Fikhut sepse kjo shkencë na udhëzon te argumentet e ligjeve dhe na shpie deri te kandari i përpiktë në mes të mendimeve të ndryshme dhe dhënies prioriteteve argumentit më të fuqishëm prej tyre.

Ngjashmëria në mes të Bazave të së drejtës dhe Usuli fikhut

Usuli Fikhu është mjet i praktikimit të ligjeve të sheriatit, që do të thotë se i ka elementet e nevojshme për perceptimin dhe ekzekutimin e rregullave vendosëse, duke u mbështetur në teoritë bazë të ligjeve apo **“Hyrje në shkencën e ligjeve.” (Hyrje në bazat e së drejtës).**

Ka ngjashmëri dhe afërsi të madhe në mes të **“Usulul Fikhut”** dhe **“bazave të së drejtës”**, pasi që të dy lëmitë i japin rëndësi çështjeve të përgjithshme, teorive dhe studimit të bazave të ligjeve.

Po ashtu ka ngjashmëri edhe në atë se si **bazat e së drejtës** edhe **Usuli Fikhu** i interpretojnë tekstet ligjore.

Ka ngjashmëri në mes të Usuli Fikhut dhe ligjeve njerëzore nga shkakut se:

- **bazat e së drejtës (ligjeve njerëzore-kushtetutat)** përfshijnë parimet e së drejtës themelore, të cilat vërtetojnë të gjitha rregullat sekondare (nënregullat).

- **Usul Fikhu** përfshin studimin e burimeve të sheriatit dhe rregullat gjenerale.

- **Dijetarët e Usulit** i studiojnë nëntemat, sqarimet apo studimet në librin e shenjtë, ku përfshihet çështja e studimit të teksteve gjenerale, të posaçme, të papërcaktuara, të përcaktuara, etj.

- **Dijetarët e së drejtës** e veçojnë si temë të rëndësishme, temë të mënyrës së interpretimit të ligjeve (kushtetutës), sqarimin e temave (neneve) të ndryshme, duke e arsyetuar qëllimin e ligjeve nga shprehësia e tekstit, sinjalizimi i tekstit, tregueshmëria e tekstit, etj.

Në krahasim me fushën e ligjeve botërore, fushëveprimi i **“Usuli Fikhut”** zgjerohet dhe frytet e saj ndihmojnë të zgjidhen krizat shoqërore, problemet njerëzore dhe krizat, të cilat kanë të bëjnë me besimet, nëpërmjet rrugës së përdorimit të rregullave zbërthyes të Usuli Fikhut, për t’i kuptuar tekstet e ligjeve, sepse ato mbështeten në baza të shëndosha, logjike dhe filozofike.

Rregullat e tyre mund të merren si:

bazë për t’i kuptuar dhe interpretuar tekstet,

për të gjetur mënyrën si t’i jepet prioritet një argumenti kur argumentet ndeshen mes vete, ashtu që të zgjidhen konfliktet kur të bëhet interpretimi i ligjeve.

Fjalitë në Kushtetutë nuk mund të përfshijnë të gjitha ngjarjet dhe të gjitha ndodhitë. Gjyqtari e krahason ligjin e një ndodhie me një ndodhi të ngjashme, duke vërejtur se cili është atributi, pra baza e analogjisë, ashtu që të bëhet harmonizimi në mes të ligjit dhe interesit të njerëzve, i cili ligjërisht pranohet.

Dallimet në mes të Bazave të së drejtës dhe Usuli fikhut

Ka dallim në mes të Bazave të së drejtës dhe Usuli fikhut kur flasim për ixhtihadin, kijasin, argumentet e kundërta dhe në prioritetin në mes të argumenteve, përderisa,

dijetarët e së drejtës janë zgjeruar kur është fjala për aspektin analitik, klasifikimin e rregullave dhe krahasimin në mes tyre.

Për dallim nga **Bazat e së drejtës, Usuli Fikhu** konsiderohet si shkencë në vete. Çdo gjë, e cila mund të konsiderohet bazë e së drejtës, konsiderohet burim i së drejtës, si f.v.: ligjet, traditat, zakonet, doket dhe rregullat tjera të së drejtës.

Dijetarët Islam, Usuli Fikhun e kanë dalluar nga shkencat tjera, e ato çështje janë:

“Shkenca e bazës së haditheve”,

e terminologjisë së saj,

duke sqaruar mënyrën e transmetimit të haditheve,

vërtetimin e tyre, për të krijuar bindje në ta, ashtu që të mënjanohet ajo që mund të depërtojë nga jashtë dhe ajo që mund të falsifikohet.

“Usulul Fikhu” dallohet edhe në atë se ka lidhje të fortë dhe të besueshme në mes të fesë dhe njohurisë së ligjeve të hallallit dhe haramit, harmonizimit të tyre, kjo nga shkak se është rrugë e zbërthimit (përpilimit) të çdo ligji të shariatit.

Fikhu dhe Usuli fikhu

Në etimologji

Fikhu - Në etimologji, **Fikh** do të thotë: **kuptim, perceptim**.

Këtë e dëshmon thënia e Zotit të Lartmadhëruar.:

“Thanë: O Shuajb, nuk po t’i kuptojmë shumicën e fjalëve që po i thua”.

Po ashtu, edhe thënia tjetër e Zotit të Lartmadhëruar:

“Po, ç’është ky popull që nuk po mund të t’i kuptoj fjalët”.

Usuli Fikhu - Gjuhësisht ka kuptimin **“ajo çka mbështet diçka në të”**, pa marrë parasysh se ajo çka mbështet është abstrakte apo konkrete.

Në terminologji

Fikhu është: **“Njohuria e njeriut, çka i takon atij dhe çka u takon të tjerëve kundrejt tij”**.

Me **njohuri**, ka për qëllim *njohjen e shkaqeve*, siç janë çështjet poseduese, të cilat janë si rezultat i rregullave që ndërlidhen dhe e pasojnë njëra tjetrën.

Usuli Fikhu - Në terminologji fjala **Usul** përdoret për në kuptimin e **“Bazës”**:

Baza ka kuptimin e **argumentit**.

Baza e obligimit të namazit është thënia e Zotit të Lartmadhëruar: **“Falni namazin”**.

E, bazë e kësaj çështjeje është *Kur’ani dhe suneti*, pra argumenti i tyre, e prej tyre **“Usulul Fikhu”** ka kuptimin argument për të (argument i fikhut).

Fjala **“Esl-Bazë”** ka kuptimin e **“argumentit”**. Nga kjo rezulton se **Usuli Fikhu** është argument bazë i Fikhut (argument gjeneral). Pra **“Usulul Fikhu”** ka kuptimin: **Argumentet e fikhut**.

Argumentet e fikhut janë: Kur’ani, suneti, ixhmai, Kijasi, e të tjera.

Usuli Fikhu është: rregulla me të cilat, duke i studiuar, arrihet deri te zbërthimi (përpilimi) i ligjeve nga argumentet parësore ose “Është shkencë e këtyre rregullave”.

Fikhu është shkenca, e cila merret me studimin e ligjeve dytësore të sheriatit, të përfituara prej argumenteve parësore me argumente.

Fikhu është shkencë e cila merret vetëm me studimin e çështjeve praktike që kanë të bëjnë me njeriun.

Fikhu është shkencë e arritur posaçërisht si rezultat global prej ligjeve dytësore të sheriatit, pas analizave dhe argumenteve.

Usuli Fikhu tregon se:

- Urdhri tregon obligimin.
- Ndalesa tregon haramin.
- Fjala e përgjithshme i përfshin të gjitha njësitë që kanë të bëjnë me të.
- E papërcaktuara tregon për njësinë e një mes, pa qenë e përcaktuar.

Të gjitha këto janë **rregulla** krejtësisht të kundërta me rregullat parësore, të cilat i studion fikhu.

“Çdo çështje e arkitektuar në **Usuli Fikh** nuk gjendet në **degët e fikhut**, apo rregulla të fikhut, apo nuk janë ndihmëse të Usulit.

Pa u mbështetur në rregullat e **Usulit** nuk mund të realizohet ndërtimi i strukturës së **fikhut**.

“**Ixhtihadi**” dhe përpilimi (zbërthimi) i ligjeve të sheriatit është i varur nga shkenca e “**Usuli Fikhut**”, kjo tregon se ekziston lidhshmëri e fortë në mes të “**Fikhut**” dhe “**Usuli Fikhut**”.

Rregulla

Rregulla janë çështje prej së cilave kuptohen ligjet parësore, të renditura në bazë të tematikave, qoftë në mënyrë të prerë, qoftë në mënyrë jo të prerë.

Pa rregulla, pa gjurmimin në thellësinë e tyre, si dhe pa vërtetimin e të vërtetës ose pa veprimin e prioritarës, asnjë çështje nuk mund të analizohet.

Çështjet parësore nuk janë rregulla, si f.v.: argumentimi për lejimin e shitblerjes dhe ndalimin e kamatës me fjalën e Zotit të Lartmadhëruar: “**Allahu e ka lejuar shitblerjen dhe e ka ndaluar kamatën.**”, nga shkak se dijetari i Usulit nuk merret me argumentet parësore, as me argumentimin e tyre, por merret me studimin e argumenteve gjenerale, argumentimin e

atyre argumenteve, për t'i vendosur rregullat e përgjithshme, si për shembull:

- Kur'ani është argument me të cilin bëhet argumentimi.
- Suneti është argument me të cilin bëhet argumentimi.
- Fjala tekstuale ka përparësi ndaj fjalës së qartë.
- Hadithi “mutevatir” ka prioritet ndaj hadithit të vetmuar.
- Fjala e papërcaktuar bartet në fjalë përcaktuese.
- Çdo urdhër i Ligjvënësit llogaritet obligim (vaxhib), etj.

“Rregullat janë mjete të muxhtehidit për t'i perceptuar ligjet dhe për t'i pasur si argument”.

Ka dallim në mes të rregullave të Usuli Fikhut dhe rregullave të lëmive tjera.

Rregullat me të cilat arrihet deri te përpilimi i ndonjë rregulli, por jo te përpilimi i ligjeve, si f.v.: Rregullat e shkencave tjera, si, të matematikës, inxhinierisë, etj.

Rregullat, me të cilat edhe nëse bëhet studimi, nuk sjellin ndonjë rezultat, sepse ato në vetvete kanë qëllimin e caktuar si f.v.: **“Drejtësia është bazë e studimit”, këto rregulla nuk janë pjesë e Usuli Fikhut.**

Rregullat e fikhut siç janë **rregullat me të drejtë zgjedhjeje në shitblerje, dëmshpërblimet, etj.**, nuk janë rregulla të Usuli Fikhut sepse me këto nuk arrihet deri te ndonjë përpilim i ligjit.

Rregullat me të cilat arrihet deri te këto ligje, por nga një largësi e madhe. *Shembull*: Rregullat e gramatikës.

Këtu bëjnë pjesë edhe rregullat me të cilat merret qëndrimi për të arritur deri te qëllimi i dëshiruar, si f.v.:

- moslejimi i shfuqizimit,
- moslejimi i kundërshtimit të argumentit më të fuqishëm,
- kushtet të cilat kushtëzohen që argumenti të na sjellë deri te qëllimi i dëshiruar.

Termi “argument”

Në etimologji, **argument** do të thotë *udhëzues*.

Në terminologji: **argument** do të thotë: “**Ajo çka mund të arrihet me analizë të drejtë çështja praktike e kërkuar**”.

Shembull: Bota: ajo mund të arrihet (kuptohet) duke analizuar gjendjen e saj prej krijimit dhe ndryshimit praktik të saj.

Shkencërisht është vërtetuar se Gjithësia patjetër duhet ta ketë Krijuesin e saj. Thuhet: “Gjithësia është e krijuar”.

“Çdo gjë e krijuar duhet ta ketë patjetër edhe Krijuesin”.

E kërkuara në praktikë: “Gjithësia patjetër duhet ta ketë Krijuesin e saj”.

“**Gjithësia në vetvete**” te dijetarët e Usuli Fikhut është argument, që do të thotë se te ta është vetëm argument, pra si dispozitë e sheriatit.

Përderisa te dijetarët e shkencës së **logjikës** patjetër duhet të jetë e përbërë prej dy çështjeve:

Bota është e krijuar dhe
çdo çështje e krijuar ka krijuesin.

Shembull tjetër:

“**Falni namazin**”.

Rezultati arrihet duke analizuar rrethanat: se kjo formë e formulimit të fjalisë është urdhër, e që arrihet e **kërkuara në praktikë**, sepse është vërtetuar se “**Falni namazin**” nënkupton urdhrin për obligueshmëri.

Thuhet: “**Falni namazin**” është urdhër për falje të namazit, e urdhri për falje tregon se namazi është **farz**.

“**Namazi në vetvete**”, te dijetarët e Usuli Fikhut janë argumente, pra si ligji i sheriatit.

Argumente sqaruese: Janë argumentet parësore, pra argumentet, të cilat kanë të bëjnë posaçërisht me një çështje, ashtu që secili argument argumenton për ligjin e caktuar në mënyrë të posaçme, si f.v.:

Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

“**Ju janë ndaluar juve nënat e juaja dhe vajzat e juaja**”.

Ajeti argumenton për ligjin e posaçëm, ndalimin e martesës me nënat ose me vajzat.

Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

“Dhe mos iu afroni prostitucionit”.

Ajeti argumenton për ndalimin e prostitucionit.

Sa i përket argumenteve gjenerale, ato nuk kanë të bëjnë posaçërisht për një çështje dhe nuk argumentojnë për një ligj të posaçëm, janë burimet të shariatit siç janë: Kur’ani, Suneti, Ixhmai dhe Kijasi, si dhe çështjet që janë të ndërlidhura me to.

Shembull: **“Urdhërori është për të obliguar”.**

Këto janë fusha e studimit të **Usulit**, ndërsa argumentet parcialet janë fushstudimi i **Fikhut**.

Tregueshmëria e argumentit të Usuli Fikhut

Tregueshmëria e argumentit të Usuli Fikhut për ligjësimet mund të jetë:
ose i prerë, siç është: Bota ka krijuesin,
ose jo i prerë, siç është: “Falja e namazit” është obligim - **farz**.

Argumentet ndahen në:

a. argumentet e përgjithshme, dhe

b. argumentet e veçanta.

a. Argumentet e përgjithshme, janë argumentet globale.

Këtu bëjnë pjesë argumentet të cilat kanë të bëjnë me diçka të veçantë si f.v.: Urdhri i përgjithshëm apo ndalesa e përgjithshme.

Këto i prodhojnë ligjet e përgjithshme, siç janë: vaxhibi, farzi, *përderisa nuk paraqitet ndonjë fakt që i konverton nga baza e tyre*.

b. Argumentet e veçanta quhen argumente të sqaruara.

Këtu bëjnë pjesë argumentet të cilët tregojnë për ligjin e një çështjeje, si f.v.:

Urdhri për namaz tregon se namazi është farz.

Usuli Fikhu studion argumentet e përgjithshme.

Fikhu studion argumentet e veçanta.

Tematika e Usuli Fikhut dhe e Fikhut

a) Tematika Usuli Fikhut

Usuli Fikhu është shkencë në vete. Tematikë e saj është çështja të cilën e studion për rastet e paraqitura, pra studimin e gjendjes dhe rrethanave, të cilat i paraqiten. Kjo nga shkakut se bëhet ndërlidhje e fortë në mes të gjendjes së paraqitur dhe vet qenies, si f.v.: perceptimi (njohuria) për njeriun,

- “rasti i paraqitur në të”, bëhet edhe si lidhje reciprociteti, si f.v. të qeshurit e njeriut, kur sheh diçka qesharake,

- rasti i paraqitur në të bëhet edhe nëpërmjet çështjes gjenerale, ndërsa vet është specifike, si f.v. njeriu lëviz gishtin meqë është gjallesë.

Tematika e Usuli Fikhut është: **Argumentet e përgjithshme të shariatit me të cilat bëhet vërtetimi i ligjeve të përgjithshme dhe vërtetimi i ligjeve me argumente.**

Kur themi: **Kur’ani argumenton ligjin**, ne tregojmë vlerën e saj shkencore.

Kur themi: **Urdhërori tregon për obligueshmërinë**, ne tregojmë llojin e ligjit.

Kur themi: **Teksti tregon me tregueshmëri të prerë**, ne tregojmë çështjen qenësore të tematikës.

Kur tregojmë llojet e çështjes qenësore, siç është rasti kur themi: Fjala e përgjithshme prej së cilës veçohen disa njësi; njësitë tjera tregojnë se kanë tregueshmëri jo të sigurt.

Të gjitha tematikat e Usuli Fikhut kanë një pikë: **“Vërtetimin e vetvetes me argumente dhe me dispozita, për të vërtetuar argumentet e ligjeve, si dhe për të miratuar ligjet me argumente.”**

b) Tematika e Fikhut

Tematika e Fikhut është vepra e të obliguarit, të vendosura prej dispozitave të shariatit, me fjalë tjera, detyrat praktike të marra nga argumentet e shariatit.

Dijetari i Fikhut studion shitblerjen, të ngarkuarit, qiradhënien e tij, namazin e tij, agjërimin e tij, haxhin e tij;

Detyra e dijetarit të Fikhut është të kuptojë dispozitën e sheriatit për çdo veprim të veprimeve, çdo kontratë, çdo aktivitet dhe çdo veprimtari, e cila rezulton prej atyre kontratave.

Kjo nuk është detyrë e **dijetarit të shkencës së Usuli Fikhut**, sepse Usuli Fikhu studion argumentet e përgjithshme.

Qëllimi i studimit të Fikhut dhe Usuli Fikhut

a) Qëllimi i studimit të shkencës së Usuli Fikhut

Usuli Fikhu është fusha ku fillon dhe përfundon studimi (analiza).

Usuli Fikhu është shkencë fillestare që të profesionalizon, e pastaj të sjellë deri në pikën e fundit.

Shkenca e Usuli Fikhut ka vendosur teoritë e saj, ka dhënë frytet e saj,

Dobitë dhe rezultatet e saj të shkencës dhe të teorisë të së drejtës, si dhe në fushën e praktikimit të teorive të së drejtës.

Usuli Fikhu është e bazuar në argumente logjike, shkencore dhe transmetuese (Kur'ani, Suneti dhe Ixhmai).

Kur të konkludohet një çështje e Usuli Fikhut nuk ka hapësirë tjetër për të diskutuar.

Për Usuli Fikhun kanë nevojë prokurorët, gjyqtarët dhe profesorët e Fakultetit Juridik.

b) Qëllimi i studimit të shkencës së Fikhut

Fikhu është praktikimi i ligjeve të sheriatit prej veprave dhe fjalëve të njerëzve.

Fikhu është baza e dijetarëve për të kuptuar ligjin e sheriatit, e cila buron nga vepra dhe fjalët e njerëzve.

Fikhu është bazë e gjykatësit për të gjykuar.

Fikhu është baza e muftiut për të dhënë fetva.

- Llojet e ligjeve -

Llojet e ligjeve janë:

1. Ligji rregullativ dhe

2. Ligji obligativ.

KAPITULLI I PARË

Ligji Rregullativ

Ligji rregullativ

1. Ligji rregullativ vendos rregullat, ndërsa rregullat e ligjit rregullativ janë:

- a. Shkaku ligjor,
- b. kushti ligjor dhe
- c. pengesa ligjore.

Shembull i shkakat ligjor:

Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

“Fale namazin në moment të kalimit të diellit (nga zeniti).”, kjo do të thotë se hyrja e kohës është shkak i obligueshmërisë së namazit të drekës.

Shembull i kushtit ligjor:

Haxhi është farz, por kusht i këtij farzi është mundësia materiale dhe trupore. Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“Për obligim ndaj Allahut, Allahu ka bërë obligim për njerëzit ta kryejnë haxhin në shtëpinë e Tij (me kusht) për ata, të cilët kanë mundësi dhe kanë rrugëdalje (për ta kryer)”**.

Shembull i pengesës ligjore:

Trashëgimtari nuk trashëgon nga i trashëguari nëse e vret atë sepse vrasja e tij bëhet pengesë ligjore për ta trashëguar. Muhamedi a.s. thotë: **“Vrasësi nuk trashëgon nga trashëgimia (e të vrarit).”**

2. Ligji obligativ ose urdhëron një veprim ose ndalon për të vepruar ose të jep të drejtën për të zgjedhur në mes të veprimit ose mosveprimit.

- Shembull i urdhëresës: **“Faleni namazin”**.
- Shembull i ndalesës: **“Ju është ndaluar juve cofëtina, gjaku dhe mishi i derrit”**.
- Shembull i zgjedhjes së veprimit: **“Dhe nuk keni kurrfarë mëkati, për atë, nëse keni kompensuar diçka në të”**.

Ligji rregullativ dhe llojet e tij

Ligji rregullativ është ligjërimi i Allahut të Lartmadhëruar për të bërë një gjë **shkak - shkak ligjor**.

Ligji rregullativ është ligjërimi i Allahut të Lartmadhëruar për të bërë një gjë **kusht - kusht ligjor**.

Ligji rregullativ është ligjërimi i Allahut të Lartmadhëruar për të bërë një gjë **pengesë - pengesë ligjore**.

Ligji rregullativ është ligjërimi i Allahut të Lartmadhëruar për të bërë një gjë **të vlefshme**.

Ligji rregullativ është ligjërimi i Allahut të Lartmadhëruar për të bërë një gjë **të pavlefshme**.

Ligji rregullativ është ligjërimi i Allahut të Lartmadhëruar për të bërë një gjë e cila e **fuqizon ligjin**.

Ligji rregullativ është ligjërimi i Allahut të Lartmadhëruar për të bërë një gjë e cila është **masë ligjore lehtësuese**.

Masa Ligjore lehtësuese dhe ligji në fuqi janë prej llojeve të ligjeve rregullative, e jo prej ligjeve obligative. *Shembull:*

- Arritja e vlerës së caktuar (nisabi) është **shkak** për t'u bërë zekati farz.

- Pastërtia është **kusht** për namaz.

- Vrasja e trashëgimtarit prej trashëguesit është **pengesë** për të mos trashëguar vrasësi, etj.

TEMA E PARË: Shkaku, arsyeja, sharti dhe pengesa ligjore

1. Shkaku ligjor (es-sebbu)

Shkak (es-Sebeb), gjuhësisht, do të thotë: Litari me të cilën arrihet te tjetri. Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“Dhe le të zgjatë një litar deri në qiell.”**

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

“Dhe Ne i kemi dhënë atij prej çdo çështjeje shkak. E ai pasonte shkaqet.”

Shkaku është atribut i qartë e i përpiktë, i cili tregon argument dëgjues, i cili, sipas natyrës së tij, bën të njohur ligjin shariativ.

Shkaku është ajo çka korrespondon prej mosekzistimit të tij mosekzistimi dhe

prej ekzistimit të tij ekzistimi.

Shkaku është ajo çka tek ai aprovohet ligji, por jo me të, pa marrë parasysh se a është në harmoni me ligjin apo jo.

Në kuptim më të ngushtë, shkaku është çka nuk është në harmoni me ligjin, ndërsa

ajo çka është në harmoni me ligjin quhet **arsye**.

Shembujt e sqarojnë qëllimin:

- Udhëtimi është **shkak ligjor** që lejon mosagjërimin e ramazanit.

Këtu harmonia e kësaj dispozite është e harmonizuar me harmonizim të qartë, sepse udhëtimi në vetvete është mundim, e ai mundim është harmonik me ligjin e lehtësisht dhe të lejimit të mosagjërimin.

- Të dehurit është shkak i qartë, i cili ndalon alkoolin.

Ky është atribut harmonik, sepse ndikon në humbjen e vetëdijes dhe mendjes.

- Vrasja me qëllim dhe armiqësor është shkak harmonik për t'u bërë vaxhib dënimi me vdekje, sepse dënimi me vdekje është shkak për të penguar gjakderdhjen dhe ruajtjen e qytetarit.

Këto çështje quhen **shkak ligjor** dhe **arsye ligjore**.

Rastet kur mendjet tona nuk mund të kuptojnë harmoninë e qartë në mes të shkakut dhe ligjit

Ka raste kur mendjet tona nuk mund të kuptojnë harmoninë e qartë në mes të shkakut dhe ligjit, si për *shembull*:

Zoti i Lartmadhëruar thotë:

“Fale namazin kur të kalojë dielli prej zenitit.”

Mendjet tona nuk mund ta kuptojnë harmoninë e qartë në mes të shkakut dhe ligjit. Shkak për t’u bërë farz namazi i drekës është duluk-shemsi (kalimi i diellit nga zeniti).

Shembull tjetër

Zoti i Lartmadhëruar thotë:

“E kush nga ju prezanton në këtë muaj, le të agjërojë.”

Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

“Agjëroni në të shikuarit (e hënës së muajit) dhe ndërpriteni agjërimin në të shikuarit e tij.”

Fillim i muajit të ramazanit është shkak i agjërimit.

Mendja nuk mund ta kuptojë harmoninë e qartë në mes të ligjësimit të këtij ligji.

“Koha e haxhillëkut është në muaj të caktuar. Kush vendos ta kryejë haxhillëkun, le të largohet nga marrëdhëniet (me gruan), grindjet dhe sharjet.” (El-Bekare)

Muajt e haxhit janë shkak për t’u bërë farz haxhi për ata që kanë mundësi.

Ne nuk mund të vërejmë harmoni të njohur, as të kuptojmë urtësinë, përpos asaj që Ligjvënësi i ka vendosur shkaqe. Për këtë arsye, quhen shkak dhe arsye,

Disa dijetarë thonë se nuk quhet arsye, sepse arsyeja, sipas tyre, është e përkufizuar që në mes të ligjit dhe arsyes duhet të jetë harmoni e qartë.

2. Arsyeja ligjore

Në etimologji:

Arsye është ajo çka e ndryshon gjendjen nëse ngjitet me të.

I sëmuri quhet i sëmur nga shkaku se:

- e ndryshon gjendjen nga gjendja i fuqishëm në gjendje të dobët,
- nga aftësia në paaftësi.

Në terminologji:

Arsyeja ligjore është atribut i jashtëm, i cili ndërlidhet me ligjin dhe i cili ndikon në ekzistimin e ligjit.

Ligji i arsyes

E patjetërson ligjësimin në ekzistimin e tij.

Një Ligj mund t'i ketë më shumë se dy arsye:

- nëse mungon njëra prej arsyeve nuk patjetërsohet rënia e arsyes tjetër, për këtë arsye ligji mund të bazohet në ekzistimin e ndonjë elementi tjetër.

Shembull:

Shitblerja është arsye ligjore për pronësim, por pronësimi mund të ndodhë edhe me mosblerje si p.sh.:

- pronësimi nga dhurata,
- pronësimi nga lëmosha,
- pronësimi nga trashëgimia, etj.

Më këtë kuptojmë se nuk do të thotë se nuk ka pronësim pa shitblerje apo nuk ka pronësim vetëm se prej ndonjërit prej elementeve, por ekzistojnë shumë elemente tjera të cilat shkaktojnë pronësimin.

Llojet e arsyes

Arsyet janë dy llojesh:

1. **Arsye bazike.**
2. **Arsye të prodhuara.**

1. **Arsye bazike** janë arsyet të cilat ligjvënësi i ka paraparë si arsye bazë të ligjit, si p.sh.:

Shitblerja, kurorëzimi, etj.

2. **Arsyet e prodhuara** janë arsyet të cilat i kanë prodhuar muxhtehidët nga tekstet ligjore të Kur'anit dhe sunetit.

Dallimi në mes të shkakut ligjor, arsyes ligjore dhe urtësisë ligjore

Shkak ligjor është më gjithëpërfshirës se arsyeja ligjore.

Çdo arsye ligjore është shkak ligjor, e nuk është çdo shkak ligjor arsye ligjore.

Shembull:

- Kontrata e shtiblerjes tregon për pajtueshmërinë e palëve për kalimin e pronësisë të tjetrit, edhe **shkak**, edhe **arsye**.

- të qenit e diellit në mes të qiellit (zenit), quhet **shkak**, e nuk quhet arsye.

Nga kjo kuptohet se:

- **arsyeja ligjore** është atribut i qartë e i përpiktë, i cili bën që ajo që ligjësohet të ketë arsyeshmëri dhe përshtatshmëri.

- **shkak** ligjor veçohet me atë se nuk është përshtatshmëri tepër e tejdukshme, por përfshin edhe atë që është përshtatshmëri tepër e tejdukshme.

Urtësia Ligjore

Qëllimi i ligjit është për të arriturit dobi ose për të larguar dëmin.

Urtësia ligjore: Është dobia, e cila arrihet prej ligjit.

- **Urtësia ligjore** nuk duhet gjithmonë që të jetë njoftues i ligjit të sheriatit, sepse ajo është atribut i qartë, por jo edhe i përpiktë, sepse ndryshon varësisht prej ndryshimit të vendeve dhe vizioneve të njerëzve.

- **arsyeja ligjore** është atribut i qartë dhe i përpiktë, i cili njofton për ligjin.

- **shkaku ligjor** është njoftues i ligjit, që do të thotë se posa të shihet shenja, ligjësohet, pa pasur ndonjë ndikim tjetër në të.

Shkaku ligjor të dërgon te ligji pa marrë parasysh se a është shkaku shenjë e ligjit apo indikacion i saj, apo dërgues te ligji.

Të ekzistuarit e shkakat patjetër shkakton të ekzistuarin e ligjit, ndërsa të mosekzistuarit e shkakat imponon të mosekzistuarit e ligjit.

Urdhëresa për martesë nuk obligon urdhërimin për lejimin e aktit seksual, sepse i ngarkuari është i urdhëruar t'i pranojë shkaqet e dhëna, e nuk është e tij që t'i plotësojë qëllimet.

Kontratat janë shkaqe që bëjnë ligjësimin e ligjeve, në kuptimin se kontraktuesi me dëshirën e tij lidh kontratën, ndërsa rezultatet që pasojnë pas kontratës, si bartja e pronësisë, është prej asaj që Ligjvënësi i ka vënë ato çështje, ato të drejta dhe obligime, e jo si rezultat i domosdoshëm i kontraktuesve.

Llojet e shkakut ligjor

a. Shkaku ligjor mund të jetë shkak i obligimit të të ngarkuarit:

Shembull: Koha është shkak ligjor që të bëhet namazi farz. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

“Fale namazin nga momenti kur dielli kalon nga zeniti.”

Nga kjo rezulton se obligueshmëria e kalimit të diellit nga zeniti ka tri çështje:

E para: Obligueshmëria e drekës është ligj obligativ.

E dyta: Vetë zeniti, pra, kalimi i dellit prej mesit të qiellit në vazhdimin e rrugës në pjesën tjetër, e cila pa diskutim nuk është ligj, por shenjë e ligjit.

E treta: Vetë koha e zevalit (zenitit) obligueshmëria. E ky është ligji rregullativ (predispozitues), i cili nxirret prej ligjit.

Shembull tjetër:

Fillimi i muajit të ramazanit është shkak për t’u bërë farz agjërimi i ramazanit, ku Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“Dhe kush nga ju prezanton në këtë muaj, le të agjërojë.”**

b. Shkaku mund të jetë shkak ligjor për të fituar të drejtën e pronësisë:

- me shitblerje pronësohet.

c. Shkaku mund të jetë shkak ligjor për të fituar të drejtën e shfrytëzimit:

- me kontratë të qirasë fitohet e drejta e shfrytëzimit,

d. Shkaku mund të jetë shkak ligjor për të fituar të drejtën e shpronësisë:

Shembull:

- Vakfi është shkak për shpronësimin e inventarit.

Disa shembuj tjerë të shkakut ligjor:

- Akti i kurorëzimit lejon aktin seksual,

- shkurorëzimi ndalon të drejtën e aktit seksual,

- afërsia dhe martesë janë shkak për të fituar të drejtën trashëgimore.

Llojet e shkakut ligjor varësisht nga mundësia e të vepruarit

Varësisht nga mundësia e të vepruarit, shkakun ndahet në dy lloje:

E para: Shkakun, të cilin i obliguari ka mundësi të veprojë.

E dyta: Shkakun, i cili nuk është brenda mundësive të të obliguarit që të veprojë.

E para: Shkakun, të cilin i obliguari ka mundësi të veprojë:

Shembull:

- vrasja me qëllim është shkak për të qenë farz dënimi i vrasësit,
- akti i shtablerjes është shkak për ligjet e shitblerjes,
- martesë është shkak për ligjet e aktit martesor,
- qiraja është shkak për ligjet e qirasë.

E dyta: Shkakun, i cili nuk është brenda mundësive të obliguarit të veprojë:

Shembull:

- fillimi i kohës është shkak për të qenë namazi farz,
- afërsia është shkak i trashëgimisë,
- vegjësia është shkak që ai (fëmija) të ketë kujdestarin e vet.

Shkakun nuk mund të jetë shkak vetëm se nëse i plotëson kushtet dhe është larg pengesave, se përndryshe nuk do të ishte shkak sheriatik.

Ligji i shkakut ligjor

Kur të paraqitet shkak, rezulton e shkaktuara,
pa marrë parasysh se a është prej veprimit të të ngarkuarit apo jo,
plotësohen kushtet, asgjëson pengesat automatikisht,
pa marrë parasysh se e shkaktuara a është ligj ngarkesor, vërtetim
pronësie apo shpronësim.

Sipas sheriatit, e shkaktuara nuk është zëvendësim i shkakut, dhe
pa marrë parasysh a e ka pasur me qëllim ai që ka vepruar shkakun
për të rezultuar e shkaktuara apo jo, rezultojnë çështjet, edhe nëse ai
ka pasur për qëllim që të mos rezultojë asgjë:

Shembull:

Udhëtimi në ramazan lejon mosagjërimin, pa marrë parasysh se a
ka pasur për qëllim që t'i lejohet mosagjërimi apo jo.

- Kush e shkurorëzon gruan me të drejtë kthimi, ai ka të drejtë të
rikurorëzohet, edhe pse i thotë gruas kur ta shkurorëzojë: ***“Nuk do të
rikurorëzohem me ty asnjëherë.”***

- Kush martohet me një grua, atij i lejohen marrëdhëniet intime,
edhe nëse ai nuk ka pasur për qëllim që të ketë marrëdhënie intime.

Kur del në pah shkak, automatikisht del në pah edhe e
shkaktuara, pa u ndalur për të shikuar dëshirën prej nga ka buruar,
apo prej kujt ka buruar shkak, bile edhe nëse nuk ka dëshiruar të
dalë në pah e shkaktuara, sepse Allahu i Lartmadhëruar ka bërë aktin
shkak të ligjit të atij akti.

Ndërlidhshmëria në mes të shkakut dhe të shkaktuarës është
plotësuar me krijimtarinë e Allahut dhe të dëshirës së Tij.

3. Sharti

Në etimologji: shart do të thotë *shenjë e patjetërsueshme*.

Në terminologji: Shart quhet *atributi i jashtëm i ligjit në të cilin mbështetet të ekzistuarit e ligjit*.

Sharti është atribut i qartë e i përpiktë, në të cilën varet të ekzistuarit e ligjësimit, por pa qenë e bazuar në të.

Sharti është ajo çka mosekzistimi i tij imponon mosekzistimin e ligjit, ose mosekzistimin e shkakut.

Kur të gjendet atributi, gjendet edhe ligji, kur mungon atributi mungon edhe ligji mirëpo të ekzistuarit e atributit nuk do të thotë që patjetër të ekzistoj ligji.

Shembull:

- Pastrimi është shart për namaz, me fjalë tjera pastrimi është atribut i qartë dhe i përpiktë.

Namazi është i varur prej pastërtisë: pa pastërti nuk ka namaz.

Pastërtia patjetëron mosekzistimin e namazit. Mirëpo, të ekzistuarit e pastërtisë nuk patjetëron faljen e namazit.

Nëse njeriu merr abdes para fillimit të kohës, tek ai ekziston sharti, mirëpo nuk patjetëron të ekzistuarit e të kushtëzuarës (namazin), por as mosekzistimin e tij.

Shembull tjetër:

- Mundësia e dorëzimit të mallit është shart për të qenë shitblerja e plotfuqishme.

Dallimi në mes të ruknit dhe shartit

Rukni edhe sharti janë çështje prej të cilave varet të ekzistuarit e një çështjeje. Vetëm se:

- **Rukni** është ajo, në të cilën varet të ekzistuarit e një çështjeje, por edhe është pjesë përbërëse e çështjes.

Rukuja është rukn i namazit sepse është edhe pjesë e namazit.

Leximi i Kur'anit në namaz është rukn sepse është pjesë përbërëse e namazit.

Oferta dhe pranimi janë rukne të kontratës sepse që të dyja janë pjesë përbërëse të kontratës.

- **Sharti** është çështje, nga e cila varet të ekzistuarit e çështjes, por është pjesë jopërbërëse por pjesë e jashtme e çështjes.

Pastërtia është shart i namazit, është pjesë e jashtme e namazit.

Dëshmitarët janë shart të martesës.

Përcaktimi i mallrave në shitblerje është shart sepse këto nuk janë pjesë përbërëse të brendshme të kontratës.

Nga këtu shohim se kontratat dhe veprimtaritë kanë:

- **rukne** dhe

- **sharte**.

Nëse mungon **rukni**, kontrata është e pavlefshme.

Nëse mungon **sharti**, kontrata nuk është e pavlefshme, por pezullohet (ngrihet), sepse mungon atributi, i cili është jashtë çështjes.

Llojet e shartit

Sharti është dy llojesh:

E para: Ajo çka është shart për ligjin.

E dyta: Ajo çka është shart për shkakun ligjor.

E para: Ajo çka është shart për ligjin

Shembull:

Periodiku njëvjeçar është shart për të qenë farz zekati, kështu që mosekzistimi i periodikut njëvjeçar është të mosekzistuarit e farzit të zekatit.

Mundësia e dorëzimit të mallit është shart për të qenë e vlefshme shitblerja, ndërsa mosekzistimi i mundësisë së dorëzimit të mallit e bën që të mos ekzistojë vlefshmëria e kontratës.

E dyta: Ajo çka është shart për shkakun

Shembull:

- të qenit i martuar është shart, që për prostitucion shkaktohet obligueshmëria e dënimit me vdekje, ndërsa beqaria bën që të mos ekzistojë dënimi me vdekje,

- vrasja me qëllim është shkak që të bëhet obligueshmëria e dënimit me vdekje.

Sharti është dy llojesh:

1. **Sharti sheriatik;**
2. **Sharti josheriatik (i caktuar).**

1. Sharti Sheriatik

Sharti Sheriatik është ai shart, i cili është i caktuar me ligj të sheriatit, siç janë:

- shartet, të cilat i ka paraparë në kontrata dhe veprimtari,
- shartet tjera në ibadat (adhurim),
- shartet në vepra penale, etj.

2. Sharti Josheriatik

Sharti Josheriatik (i caktuar) është sharti, i cili caktohet nga dëshira e të obliguarit. *Shembull:*

- shartet e vakëflënësit për vakëfin,
 - dhuruesit e testamentlënësit për testamentin,
 - shartet, të cilat janë të dobishme për njërin prej kontraktuesve, si për shembull,
- të shesë shtëpinë, por me shart që të banojë edhe një muaj, apo një vit.

Kushtëzimi i vakfit është shart i caktuar që do të thotë: të ekzistuarit e vakfit, nëse ekziston sharti, apo të mosekzistuarit e tij, nëse nuk ekziston sharti.

Shartet jo sheriatike (të caktuara) duhet të jenë të përkufizuara brenda rrethit të sheriatit sepse nuk lejohet që njeriu të caktojë çfarëdo sharti. Por, është e domosdoshme që të mos jenë në kundërshtim të ligjeve të kontratës apo të veprimit, sepse, po të ishte ashtu, do të ishte shart i papranuar, do të eliminohej dhe do të prishej kontrata, ngase sharti është plotësues i shkakut, e kur të eliminohet (mohohet) ligji i tij (shartit), automatikisht shfuqizohet edhe shkaktari i tij.

Shart varës është çdo shkak që njeriu e bën të varur ndodhjen e tij me arritjen e një çështjeje prej çështjeve. Kjo do të thotë se, kontrata nuk mund të rezultojë asnjë rezultat nëse nuk ndodh ai shart.

Kjo është në kundërshtim me realizimin e kontratës, e ajo është që ligji të mos jetë më i vonshëm se ai shart.

Shembull:

Njeriu e varëson një veprim të tij me ndodhjen apo realizimin e një mjeti varës, si: nëse?; kur?; ku?. *Shembull:* “Kur ta jap provimin, do t’ju jap të varfërve lëmoshë shumë prej X të hollave.”

Kjo është arsyeja se është e pavlefshme shitblerja e varur prej shartit.

Kjo është arsyeja se martesë e varur prej shartit është e pavlefshme.

Sharti i përcaktuar është sharti, i cili ndërlidhet me kontratat, veprimtaritë dhe përgjegjësitë të cilat i kushtëzojnë njerëzit mes vete.

Ligji i shartit të përcaktuar

Anashkalohet prej rezultimeve të kontratave bazike.

Shembull:

Njeriu i shet banesën tjetrit me kusht që të banojë edhe një vit në shtëpinë e tij të shitur, ose

njeriu të martohet me një grua, me kusht që ajo të banojë në shtëpi të babait të saj.

Sharti joshariatik (i caktuar), nëse është në bazë të lejuar të sheriatit, bëhet si sharti sheriatik; nga kjo rezulton se ligji sheriatik në shart është miratimi i Ligjvënësit për atributin, i cili është prej shartit, e jo vet atributi për të cilën gjykohet.

Sharti shtesë është rasti, i cili ka për qëllim të vonuarit e aktivizimit të kontratës për një kohë të ardhshme, si, fjala vjen, pajtueshmëria e fillimit të qirasë prej një kohe të caktuar.

Ligji i shartit shtesë

Kontrata hyn në fuqi menjëherë, por shkak i realizimit të saj është koha e ardhshme, pra është kontratë, e cila qëndron në mes të kontraktuesve prej shartit shtesë.

4. Pengesa ligjore

Pengesë ligjore quhet ajo çka patjetëron mosekzistimin e ligjit, ose prishjen e shkakut ligjor.

Pengesë ligjore: Është çdo atribut ekzistues, i qartë, i përpiktë dhe i patjetërsueshëm, për shkak të urtësisë që obligon të mbetet e kundërta e ligjit të shkakut dhe mbetjes së urtësisë së shkakut.

Nga definicioni vërehet penguesi i ligjit, ndërsa sa i përket penguesit të shkakut, ai është çdo atribut, i cili ia zë vendin me urtësi shkakut të sigurt.

Shembull:

“Prindëria” është pengesë që të mos ekzistojë dënimi me vdekje (ekzekutimi), edhe pse ndonjëri prej prindërve me qëllim e ka vrarë fëmijën e tij.

Shembull tjetër:

“Borxhi” është pengesë, kur është në pyetje dhënia e zekatit, edhe pse është arritur shuma e nisabit.

Me fjalë të tjera:

Shkak është ajo çka:

- të ekzistuarit e tij patjetëron të mosekzistuarit, ndërsa
- të mosekzistuarit e tij nuk patjetëron as të ekzistuarit, as të mosekzistuarit nga vet natyra e tij.

Llojet e penguesit ligjor

Penguesi ligjor është dylojesh:

- **Penguesi i ligjit.**

- **Penguesi i shkakut.**

Penguesi ligjor është çështja, e cila rezulton që ekzistenca e tij nuk lejon që të dispozitohet te shkak i tij, edhe pse shkak veç është prezent, si, fjala vjen:

dyshimi është pengesë ligjore për t'u gjykuar me dënimin me vdekje, ose

prindëria është pengesë ligjore për t'u gjykuar dënimi me vdekje, edhe pse ekziston shkak. E, shkak është vrasja me qëllim dhe me paramendim.

Vrasja me qëllim është pengesë ligjore për trashëgimi.

Vrasja është pengesë ligjore trashëgimie, pa marrë parasysh se a është me qëllim apo pa qëllim, edhe pse është prezent shkak, e ai shkak është trashëgimia.

Menstruacioni është pengesë ligjore për obligueshmërinë e namazit, edhe pse është prezent shkak, e ai shkak është koha e namazit.

Lehonia është pengesë ligjore e obligueshmërisë së namazit, edhe pse është prezent shkak, e ai shkak është koha e namazit.

Penguesi i shkakut është çështja, e cila, nëse ekziston, patjetëron që të mos ekzistojë shkak (që të mos realizohet shkak), si f.v:

borxhi, i cili është pengesë ligjore për t'u bërë farz zekati.

Nga natyra se është pengesë ligjore, që të mos realizohet shkak, është arritja e nivelit të nisabit, sepse pronësimi i vlerës së nisabit është argumentim i pasurisë, ndërsa me borxh nuk realizohet pasuria, duke pasur parasysh obligimet që i ka ndaj borxhlinjve.

Shembull tjetër:

Mundësia e lirë e transportit të mallit në shitblerje. Nëse kjo nuk mund të realizohet, atëherë kjo është pengesë për t'u realizuar shkaku i pronësisë, e ajo është blerja.

Me një analizë të thellë vërejmë se kjo pengesë ligjore shkakton apo rezulton, mohimin e kushtit prej kushteve të shkakut. Kur të atribuojmë pengesën, ne kemi për qëllim pengesën e ligjit.

Sikurse edhe te veprimi në ligjin obligativ, mund të tubohen shtatë ligjet apo disa prej tyre. Kështu një çështje mund të jetë shkak, kusht dhe pengues.

Vlefshmëria dhe pavlefshmëria

Vlefshmëria, gjuhësisht, është e kundërta e sëmurjes.

Në ibadete (ligjet e adhurimit) kemi:

1. Vlefshmërinë, dhe

2. pavlefshmërinë.

Në adhurime (ibadatë) vepra ose është e vlefshme, ose është e pavlefshme.

1. Vlefshmëria, është të realizuarit e veprimit në të dy anët, në përputhshmëri si e parasheh sheriatit.

Dy anët (aspektet) janë:

- pajtueshmëria e çështjes së sheriatit dhe
- kundërshtia e tij.

Kjo nënkupton domosdoshmërinë se, nëse veprimi ka vetëm një anë, nuk titullohet me të, si, fjala vjen:

Imani nuk mund të jetë përpos nëse është në përputhshmëri si e parasheh Ligjvënësi:

- nëse e kundërshton atë, nuk quhet iman.

2. I pavlefshëm është veprimi jo në këtë mënyrë, pa marrë parasysh se a nuk plotësohet një rukn prej rukneve apo një shart prej sharteve, dhe pa marrë parasysh se a është prej adhurimeve, kontratave apo prej veprimtarive tjera.

Pavlefshmëria: përfshin të pezulluarën dhe të prishurën dhe që të dyja janë në ibadat dhe veprimtari tjera.

Namazi i pezulluar është sikurse namazi i prishur, nuk lirohet njeriu nga farzi dhe nuk e ka të kryer borxhin.

Vlefshmëria, pezullimi (ngrirja) dhe pavlefshmëria

Në marrëdhënie reciproke, pra në kontrata dhe veprimtari ndërnjerëzore, ndarja është tri llojesh dhe jo dy llojesh sikurse në adhurime (ibadete), sepse akti ose është i vlefshëm, ose i pezulluar, ose i prishur.

1. **Vlefshmërinë,**
2. **pezullimin dhe**
3. **pavlefshmërinë (e prishur).**

1. Vlefshmëria quhet ajo, e cila i plotëson ruknet dhe shartet e shariatit. Nga kjo kuptohet se veprimet mes njerëzve realizohen nga qëllimet e kërkuara prej saj.

- **Rezultati i veprimit:** ajo për çka është kontraktuar (ligjësuar) shitblerja, bëhet për t'u pronësuar/shpronësuar malli.

- **Gjurma e veprimit** është bartja e mallit. Ndërsa,

- **qëllimi i veprimit** është vlefshmëria e kontratës e cila është e drejta e asaj gjurme.

E drejta e asaj gjurme është ajo për çka është kontraktuar (ligjësuar), si p.sh.:

- E drejta për lejimin e shfrytëzimit të mallit të blerë.

- E drejta e marrëdhënieve intime në aktin e kurorëzimit.

I vlefshëm është veprimi që kryhet prej të ngarkuarit, duke i plotësuar shartet dhe ruknet, sipas mënyrës së kërkuar dhe rezultatet rezultojnë siç i kërkon sheriati.

I pavlefshëm është kur nuk plotësohet një rukn prej rukneve apo një shart prej sharteve të kontratave apo prej veprimtarive tjera.

- Namazi i pezulluar është sikurse namazi i prishur, nuk lirohet njeriu nga farzi dhe nuk e ka të kryer borxhin.

- Shitblerja e pezulluar është si shitblerja e prishur, nuk mund të bëhet ndërrimi i mallrave dhe nuk rezultojnë të drejta legjitime shariatike.

Akti i prishur (i pavlefshëm)

Akti i prishur është kur akti është i prishur në bazë të aktit, që do të thotë në formulimin, në kontraktuesit ose në të kontraktuarën, e që nga ai akt nuk rezulton asgjë, si, fjala vjen, të jetë akti prej të çmendurit ose prej fëmijës. Me fjalë të tjera: **Akti i prishur** është akti, i cili nuk është i ligjësuar as për nga baza, as për nga atributi, si, fjala vjen, shitblerja e asaj çka është në barkun e kafshëve, qoftë të gjinisë femërore, qoftë të gjinisë mashkullore.

Fjala “**në bazën e aktit**” ka për qëllim “ruknin (shtyllën)” ose (ofertën dhe kërkesën) për të qenë e lejuar, ndërsa:

Fjala “**ligjësimi i bazës**” ka kuptimin që të mos ketë pengesë për të qenë e lejuar.

Fjala “**në titullimin e aktit**” është ajo çka është jashtë (përpos) ruknit dhe të lejuarës, si, fjala vjen, kushti është e kundërta e fuqizimit të aktit, ose pamundësia e dorëzimit të mallit, ose pamundësia e dorëzimit të të hollave, sepse ajo është cilësi bashkëngjitëse e aktit, edhe pse shitblerja bazohet në dorëzimin e mallit.

Nga kjo buron se akti i shitblerjes prishet në momentin e prishjes së mallit, e jo të prishjes së të hollave, sepse qëllimi nuk është te të hollat, ngaqë të hollat janë mjet për të arritur te shfrytëzimi i mallrave.

E pezulluar

E pezulluar quhet kur mangësia qëndron në një cilësi prej cilësive të aktit, si, fjala vjen,

mangësia qëndron në një kusht prej kushteve që janë jashtë qenies së vet aktit, apo të shtyllave kryesore të aktit. Në këtë akt rezultojnë disa çështje, nëse plotësohen ruknet e shfrytëzimit dhe të çështjeve kryesore.

Me fjalë tjera “e pezulluar” quhet ajo çka në bazë është e ligjësuar (e fuqishme), por atë ligjësim e pengon një cilësi e rastit, aksidentale. Për *shembull*:

- shitblerja e mendjelehtit,
- shitblerja e fëmijës tepër të vogël ose
- shitblerja e të paqenit prezent (të paekzistuarës), ose
- shitblerja pa pasur të holla (në momentin e aktit).

Shitblerje e pezulluar quhet shitblerja me çmim të papërcaktuar, ose

kur shitblerjes i bashkëngjitet një kusht i padrejtë.

Shembull:

- martesë me të ndaluarat është martesë e paligjësuar (e prishur),
- martesë pa dëshmitarë është martesë e pezulluar.

Në të parën nuk rezulton kurrfarë e drejte, as kurrfarë obligimi, ndërsa

sa i përket martesës së pezulluar rezultojnë disa të drejta, e për këtë arsye është obligative mehri dhe numërimi i idetit. Po ashtu, nëse ka ndodhur kontaktimi seksual gjatë martesës së pezulluar, rezulton e drejta e trashëgimisë.

Sa i përket shitblerjes së pezulluar, nëse vetëm ka kaluar pronësia në palën tjetër, rezulton pronësimi i padrejtë.

Baza e ligjit dhe cilësia e ligjit

Ekzistojnë ndalesa që i dedikohen njërës cilësi prej cilësive të të vepruarit të patjetërsueshëm, si, fjala vjen:

- ndalesa e të agjëruarit në ditën e Bajramit,
- shitblerja, ku në të ka elemente të kamatës,
- shitblerja e mallit të panjohur,
- shitblerja e mallit, i cili nuk mund assesi të bëhet dorëzimi i tij.

Kjo rezulton prishjen vetëm të cilësisë së aktit. Ndërsa, baza e aktit vazhdon të jetë e ligjshme.

Ekzistojnë ndalesa që i dedikohen bazës ligjore, si, fjala vjen:

“Dhe mos u martoni me idhujtaret...”

Ndalesë në mënyrë kategorike dhe të prerë, e kjo do të thotë kërkesa për t’u larguar.

Pasi që urdhëresa është argument i vlefshmërisë, atëherë ndalesa është argument i zhvlefshmërisë, pra e kundërta e vlefshmërisë, kur kihet parasysh se urdhëresa është e kundërta e ndalesës. E, kjo do të thotë se është e pakontestueshme që ligji i njërës duhet të jetë tërësisht në të kundërtën e ligjit të tjetrës.

Vlefshmëria dhe pavlefshmëria i takojnë llojit të Ligjit Rregullativ, sepse

“vlefshmëria” rezulton gjurmë të së drejtës për të vepruar, ndërsa,

“Pavlefshmëria” nuk rezulton asgjë dhe nuk lejon kurrfarë të drejte. *Shembull:*

Ligji për vlefshmërinë e shitblerjes është ligj, i cili të shkaktuarit e tij rezulton ligje të sheriatit.

TEMA E DYTË: Ligji Fuqizues (azime) dhe Ligji Lehtësues (ruhsa)

Sa i përket fuqizimit të ligjësimit dhe lehtësimit ligjor usulijinët kanë marrë dy drejtime:

- Disa mendojnë se është ligji teklifij (obligativ, ngarkues) dhe atë duke u bazuar në atë se që të dyja rikthehen në bazën e vendosjes dhe të zgjedhjes.

Fuqizimi apo Vendosmëria është vendosje, ndërsa lehtësimi zgjedhje.

- Disa mendojnë se është ligj ved'ij (rregullativ, vendosës).

- **Lehtësimi** është shprehje ku ligjvënësi vendos një cilësi prej cilësive për të lehtësuar ose një shkak prej shkaqeve për të lehtësuar.

- **Fuqizimi** është shprehje ku zakonisht bëhet zakon që të jetë burim i shkakut prej të cilit burojnë ligjet bazike dhe të përgjithshme.

Ky drejtim bën që vendosmëria dhe lehtësimi të jenë prej llojit të të vepruarit.

E vërteta është se që të dy drejtimet kanë të drejtë, sepse ligji është i varur prej veprimit të të ngarkuarit. Ndërsa, ndarja e njërës prej tyre është ndarje e natyrës tjetër.

Ndarja në bazë të ligjësimit ka të bëjë me ndarjen, e cila ka të bëjë me të vepruarit, ndërsa

ndarja në bazë të të vepruarit ka të bëjë me ligjësimin e të ngarkuarit me ngarkesë,

kjo do të thotë se nuk ka kundërshtim në mes të mendimeve të ndryshme, sepse ndryshueshmëria ekziston në bazë të kaheve të tyre.

Drejtimi i dytë është më prioritar sepse ligji i fuqizuar është vendosje e domosdoshmërisë.

Shembull:

Shkaku ligjor është shkak i të lejuarës së të ndaluarës, ose paraqitja e arsyes është shkak i lehtësimit për të mos e kryer obligimin.

1. Azime – Ligji fuqizues

Fuqizimi, gjuhësisht do të thotë ngritje apo dëshirë e fuqishme.

Kjo buron prej lidhshmërisë së zemrës dhe vullnetit të fuqishëm për të kryer një çështje (veprim). Është pikësynim i fuqishëm.

Shembull:

Ka vendosur të veprojë një çështje, do të thotë: kur ka dëshirë që rreptësisht dhe domosdoshmërisht ta kryejë atë veprim, apo e ka seriozisht ta kryejë atë veprim. Thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

“Dhe ai harroi, e nuk pamë tek ai se kishte vendosmëri.”, pra, seriozitet të fuqishëm.

“Azm” është ajo çka në fillim ligjësohet në bazë të ligjeve të përgjithshme, e pastaj bëhet ligj për të gjithë të ngarkuarit në të gjitha rastet e tilla, si për *shembull*: namazi, zekati dhe të gjitha obligimet e përgjithshme sheriatike.

Kuptimi “në fillim ligjësohet”, nga shkaku se më herët për të njëjtën çështje nuk ka pasur ndonjë ligjësim të tillë.

Ligji i cili e shfuqizon ligjin tjetër konsiderohet ligj fillestar, nga shkaku se është shfuqizuar ligji i mëparshëm, ashtu që thuhet nuk ka ekzistuar fare.

- Nën ombrellën e “azimes” bën pjesë edhe ajo çka është e ligjësuar, për shkak se obligohet domosdo të ligjësohet juridikisht.

Kjo do të thotë që nuk ekziston ligji i tillë derisa të paraqitet apo të ekzistojë shkaku.

Ligji konsiderohet prej fillimit të atij shkaku, siç është rasti me ofendimin (sharjen) e idhujve, ku Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“Mos i shani ata të cilët adhurohen përpos Allahut, sepse, pastaj Allahu ofendohet (shahet) armiqësisht pa pasur dituri.”**

Ky ajet ka zbritur kur idhujtarët u kanë thënë muslimanëve “ose do të ndaleni që të mos shani zotat tanë, ose në të kundërtën do ta shajmë (ofendojmë) Zotin e juaj”.

- Nën ombrellën e “**azimes**” bën pjesë “ajo çka e kërkon nevoja të ligjësohet, për shkak të dobisë së përgjithshme, si, fjala vjen, në shitblerje, qira, shoqëri aksionare, etj.”

- nën ombrellën e “**azimes**” bëjnë pjesë ligjet përjashtuese nga ligjet e përgjithshme, si, fjala vjen:

“Burrave nuk u lejohet të marrin ndonjë gjë nga ajo që iu kanë dhënë atyre, vetëm nëse të dyja palët frikësohen se nuk do t’i zbatojnë kufijtë e Allahut.” (El Bekare, 229)

Është ndaluar të merret (rikthehet) pjesë nga mehri, vetëm se lejohet në rastet kur kihet frikë se mos po mungohet e drejta e Allahut.

Marrja e mehrit në këtë rast quhet Azime(Ligj fuqizues).

Ligji Fuqizues (azime-ja) është shtatë llojesh, ashtu siç janë ligjet e sheriatit, e ato janë:

1. Farz
2. Vaxhib
3. Sunet
4. Mustehab
5. Haram
6. Mekruh dhe
7. Mubah.

2. Ruhsa – Ligji lehtësues

Ruhsa (lehtësimi), gjuhësisht, do të thotë: lehtësim, zbutje, zbutim.

Lehtësimi (Ruhsa) është çështje e kundërt e shtrëngimit. Nga kjo rrjedh thënia: “Ka zbritur çmimi, kur zbutet dhe lehtësohet”.

Definicioni

“Ruhsa” janë ligjet lehtësuese, të cilat ligje Allahu i Madhërishëm i ka ligjësuar në rastet kur ka arsye për robërit për të ruajtur nevojshmërinë e tyre, me kusht që shkaku obligues të mbetet tek ligji bazë.

Lehtësimi: Është ligji i cili ligjësohet me arsye të vështirësisë, si përjashtim nga ligji i përgjithshëm, i cili nuk e lejon një gjë të tillë, por që e lejon pjesërisht në vendet apo rastet kur është e nevojshme.

Shembull: Thënia “**nuk ka Zot**” kur njeriu është i detyruar dhe i nënshtuar për vdekje,

të ekzistuarit e argumentit se besimi në Zotin është farz, ndërsa mosbesimi në Zotin është haram.

Arsyeja është detyrimi, ndërsa, mbetet shkaku i ligjit bazë.

Shembull tjetër:

Ngrënia e ngordhësirës në rast domosdoshmërie.

- Arsyeja është rreziku dhe ruajtja nga vdekja,
- mbetet shkaku i ligjit bazë (cofëtina është shkak i ndalesës).

Shembuj tjerë:

- Të prishurit e agjërimit, nëse agjëruesi detyrohet,
- të bërit krime, ose shkatërrimin e pasurisë së tjetrit, nëse detyrohet,
- të ngrënit e cofëtinës kur njeriu ka uri të madhe,
- pirja e alkoolit kur njeriu ka etje të madhe.

Llojet e ligjit të lehtësimit

Ligji i lehtësimit është dy llojesh:

- 1. lehtësimi në kuptimin e drejtë të fjalës,**
- 2. lehtësimi në kuptim alegorik.**

1. Lehtësimi në kuptim të plotë të fjalës klasifikohet në dy nënloje:

- 1a. lehtësimi është mubah (i lejuar),
- 1b. lehtësimi vaxhib duke pas mundësi të kryhet obligimi në të ardhmen.

2. Lehtësimi në kuptim alegorik klasifikohet në dy nënloje:

- 2a. lehtësim alegorik i plotë,
- 2b. lehtësim alegorik jo i plotë.

1a. Lehtësimi mubah (i lejuar)

Të lejuarit e të ndaluarës në rast nevojë, ose domosdoshmërie.

Shembull: Të shprehurit e fjalës së pabesimit nga njeriu:

- nëse kërcënohet me vdekje, ose
- nëse i kanoset rreziku i humbjes së ndonjë pjese të trupit, mirëpo duke e pasur bindjen e thellë në besim.

Argument për këtë është

thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

“Kushdo që e mohon Allahun, pas pranimit të besimit, (do të dënohet), përveç në është i detyruar me forcë, ndërkohë që zemra e tij është plot besim...” (En-Nahl, 106)

“Të vepruarit në bazë të ligjit në fuqi (Azimes) ka përparësi ndaj lehtësimit, nëse është në pyetje detyrimi për mosbesim dhe nëse vritet, shpërblehet.”

Argument:

Musejlemi bin Kedhabi i kishte zënë rob dy shokë të Muhamedi s.a.v.s. e i thotë të parit: “Çka thua për Muhamedin?”

Ai i përgjigjet: Është i Dërguar i Allahut.

Pastaj i thotë: Po çfarë thua për mua?

Ai i përgjigjet: Edhe ti po ashtu.

Atëherë e liroi.

Pastaj i thotë tjetrit: Çka thua për Muhamedin?

Ai i përgjigjet: Është i Dërguar i Allahut.

Pastaj i thotë: Po çfarë thua për mua?

Ai i thotë: Jam i shurdhër, nuk po dëgjoj.

Tri herë e pyet dhe ai tri herë i përgjigjet njësoj.

Atëherë Musejlem bin Kedhabi e mbyt.

Kur ia tregojnë këtë ngjarje Pejgamberit s.a.v.s. thotë:

“Sa i përket të parit, ai e ka shfrytëzuar të drejtën e lehtësimit, e Allahu ia ka lehtësuar.

Sa i përket të dytit ai e ka mbrojtur të vërtetën, lum për të, ai ka shpërblim.”

1b. Lehtësimi vaxhib (obligativ) duke pasur parasysh se ka mundësi të kryhet obligimi në të ardhmen

Lehtësimi obligativ duke pasur mundësi të kryhet obligimi në të ardhmen. Lehtësimi vaxhib, si, fjala vjen, lejimi i mosagjërimit në ramazan për udhëtarin dhe të sëmurin.

Zoti i Lartmadhëruar thotë:

“Dhe kush prej jush është i sëmurë, ose në udhëtim, le të agjërojë po aq ditë të tjera (pas muajit ramazan).”

Ky tekst tregon se udhëtari nuk e ka vaxhib agjërimin gjatë udhëtimit.

Ky tekst tregon se i sëmuri nuk e ka vaxhib agjërimin gjatë sëmundjes.

Shembull tjetër: Shkurtimi i namazeve nga katër rekate në dy rekate në udhëtim.

Zoti i Lartmadhëruar thotë:

“Dhe kur të udhëtoni nëpër tokë, nuk është mëkat për ju që të shkurtoni namazin.”

2a. Lehtësim alegorik i plotë

Shfuqizimi i ligjeve të mundimshme, të cilat kanë qenë tek ligjet e popujve të mëparshëm, mirëpo janë lehtësuar për umetin islam, siç ka qenë ligji:

- Kushtëzimi i mbytjes së vetvetes si pendim nga kryeneçësia:
“Dhe mbyteni vetveten tuaj.”

- Pastaj, pastrimi i rrobave, të cilat kanë rënë në vendin e papastër;

- obligueshmëria e një të katërtës në zekat;

- papranueshmëria e namazit në vendin ku nuk është i caktuar ai vend për namaz, e çështje tjera, të cilat Kur’ani i ka përmendur në mënyrë të përgjithshme.

Zoti i Lartmadhëruar në Kur’an na ka mësuar të bëjmë këtë dua:
“O Zoti ynë, mos na ngarko neve me barrë të rëndë, ashtu siç i ke ngarkuar të tjerët para nesh.”

Në ajet tjetër Zoti i Lartmadhëruar tregon:

“Dhe largon prej tyre barrën dhe hallkat, të cilat kanë qenë mbi ta.”

Ky lloj lehtësimi është lehtësim në aspekt alegorik, përpos në rastet kur ka ngjashmëri të drejtpërdrejt ndërmjet ligjit të mëhershëm dhe ligjit lehtësues, sepse ligji bazë më nuk ekziston si ligj. Pra, nuk ka ligj në fuqi, me të cilën krahasohet lehtësimi me të. Mirëpo, për shkak se është hequr një lehtësim i tillë në sheriatin tonë, konsiderohet zbutje dhe lehtësim për umetin tonë, në krahasim me popujt e mëhershëm.

2b. Lehtësim alegorik jo i plotë

Definicioni

Lehtësim alegorik jo i plotë është lehtësimi i cili lehtëson për disa, ndërsa për të tjerët vazhdon të jetë i ligjësuar në të njëjtën kohë.

Shembull:

- Të prishurit e agjërimit, nëse agjëruesi detyrohet,
- të ngrënit e cofëtinës kur njeriu ka uri të madhe,
- pirja e alkoolit kur njeriu ka etje të madhe ose pirja e alkoolit në rast detyrimi kur është i detyruar,
- shkurtimi i namazit për udhëtarin

Ligji i lehtësimit alegorik jo të plotë

Lloji i lehtësimit alegorik jo të plotë është ligji lehtësues të cilin e kanë të detyruar ta shfrytëzojnë të drejtën e lehtësimit, me fjalë tjera është obligative që ata të cilët e kanë këtë të drejtë lehtësimi, ta shfrytëzojnë atë.

Shembuj tjerë të ligjit alegorik jo të plotë janë:

Të lejuarit e akteve dhe i veprimtarive të tjera për të cilat kanë nevojë njerëzit, edhe pse ato kontrata dhe akte janë në kundërshtim me rregullat bazë paraprake, si akti i silmit (paradhënies) e të ngjashme, sepse akti i silmit (paradhënies) është blerje e sendit, i cili nuk është prezent (por prodhohet në të ardhmen). Ndërsa, dihet se shitblerja e të paekzistuarës është e pavlefshme. Mirëpo, Ligjvënësi e ka lejuar për shkak të nevojës së njerëzve.

Po ashtu edhe Akti i Istisnaë-s (kontrata e prodhimit industrial me paradhënie para prodhimit), etj.

KAPITULLI I DYTË

Ligji obligativ

TEMA E PARË: Farzi

Farz do të thotë urdhër i prerë dhe i drejtpërdrejtë.

Definicioni:

Farz është ajo vepër që kërkohet prej neve për ta kryer patjetër dhe kjo me argument të qartë.

Ligji i farzit

Të besuarit domosdoshmërisht dhe të vepruarit domosdoshmërisht.

- Të besuarit domosdoshmërisht do të thotë se mosbesimi i farzit të shpie në pabesim.

- Të mosvepruarit pa arsye do të thotë gabim i madh i cili nuk falet (nëse nuk bëhet pendesë) dhe quhet fisk.

Llojet e Farzit (Ligjit obligativ)

Farzi është katër llojesh:

E para: Klasifikimi nga aspekti kohor;

e dyta: Klasifikimi nga aspekti i përcaktimit;

e treta: Klasifikimi nga aspekti i obligueshmërisë së kryerjes së veprimit dhe

e katërta: Klasifikimi nga aspekti i përcaktimit të kërkesës.

Lloji i parë i Farzit

Klasifikimi i Farzit nga aspekti kohor

Nga aspekti i afatit kohor farzi klasifikohet në:

1. Farz i afatizuar dhe

2. Farz i paafatizuar.

1. Farzi i afatizuar është farzi i cili patjetër duhet të kryhet brenda afatit kohor.

2. Farzi i paafatizuar është farzi i cili nuk ka kohë të caktuar në kryerjen e veprimit.

1. Farzi i afatizuar në vete ngërthen dy farze:

- Farzi (obligimi) i kryerjes së veprimit dhe

- farzi i (obligimi) i kohës së kryerjes së veprimit.

1. Shembull i farzit të afatizuar: Falja e pesë kohëve të namazit. Nuk i lejohet ta kryhen para kohe dhe as pas skadimit të afatit, e nëse kryhet pas skadimit të afatit, mëkatohet.

2. Shembull i farzit të pa afatizuar: kefareti (dëmshpërblimi i përбетimit). Ai i cili e ka farz kefaretin (dëmshpërblimin e përбетimit), nëse dëshiron, e kryen kefaretin menjëherë pas përбетimit, e nëse dëshiron, e kryen më vonë.

1. Në farzin e afatizuar: ai i cili e kryen farzin (obligimin) pas kohës së caktuar pas skadimit të afatit:

- ai e ka kryer njërën farz (obligim),

- nuk e ka kryer farzin (obligimi) tjetër.

2. Te farzi i paafatizuar, nuk ka kohë të caktuar në kryerjen e veprimit, kështu që mund të kryhet në çfarëdo kohe qoftë dhe nuk bëhet kurrfarë mëkati nëse vonohet

Ngjashëm me këto janë edhe të gjitha farzet (obligimet), të cilat duhet të kryhen brenda afatit

Farzi i afatizuar

Farzi i i afatizuar është tri llojesh:

1. Farzi i afatizuar i parezervuar.
2. Farzi i afatizuar i rezervuar.
3. Farzi alternativ apo i dyshimtë.

1. Farzi i afatizuar i parezervuar

Farzi i afatizuar i parezervuar është koha në të cilën lejohet të kryhet një obligim, por brenda asaj kohe mund të kryhet edhe një obligim tjetër. Kjo periudë kohore quhet kohë e parezervuar.

Shembull:

Brenda afatit kohor të namazit të drekës lejohet falja e kohës së drekës, por edhe falja e ndonjë namazi tjetër (namaz nafile).

Fillimi i afatit kohor i farzit është koha para skadimit të afatit dhe nuk fillon në fillim të afatizimit.

Nëse e kryen në fillim të afatit të kohës është përshpejtim ose mund të quhet vullnetar, e që pastaj pas kryerjes shndërrohet në farz. Kjo është sikurse dhënia e zekatit para përfundimit të kohës së obligueshmërisë së zekatit.

Nëse afati kohor është 60 min. Farzi kohor është në minutat e fundit të orës dhe nuk është farz në minutat e parë të orës. Nëse fëmija e falë namazin në 30 min. e parë të orës dhe pastaj hyn në bulug (pubertet) në 30 minutat e fundit të orës, ai fëmijë e ka për obligim ta falë për së dyti atë namaz (ta përsërit namazin) sepse namazi i parë (të cilin e ka falë) ka qenë namaz vullnetar (nuk ka qenë i obliguar) dhe duhet ta falë namazin (farz) përsëri pasi që ka hyrë në kohën e ngarkesës.

Namazi, të cilin e ka kryer fëmija, nuk ka qenë farz për të dhe se ai në atë kohë nuk ka qenë i obliguar, sikurse i moshërrituri, i cili ka qenë i obliguar. I moshërrituri i cili e ka falur në fillim të fillimit të kohës, ai veç ka qenë i obliguar dhe person me të drejtë faljeje të namazit.

Farzi i parezervuar: nevojitet që i obliguari të bëjë nijetin, edhe pse farzi është në kohën e tij, sepse nëse nuk e bën nijet për farzin e caktuar, nuk konsiderohet se e ka kryer atë farz të kohës së caktuar, sepse koha nuk është e rezervuar vetëm për një farz por lejon që të kryhet edhe një farz tjetër jo i kohës së caktuar.

Kjo do të thotë se nëse në kohën e drekës i ka falur katër rekate namaz dhe e ka bërë nijet për drekë, atëherë namazi është i plotë, e nëse nuk e ka bërë nijet për drekë, atëherë namazi nuk është i plotë (nuk është namaz i drekës).

Nëse e bën nijet për namaz vullnetar, i llogaritet namaz vullnetar, pra, këtu namazi llogaritet varësisht prej nijetit.

2. Farzi i afatizuar i rezervuar

Farzi i afatizuar i rezervuar: Është koha e përcaktuar ekskluzivisht vetëm për një farz, e që brenda asaj kohe (afati) nuk lejohet asnjë farz tjetër sikurse mund të ndodhë te farzi i afatizuar i parezervuar. Kjo kohë quhet kohë e rezervuar.

Shembull: Muaji i ramazanit është koha, në të cilën agjërohet vetëm Ramazani dhe asnjë lloj agjërimi tjetër nuk pranohet brenda kësaj kohe, apo brenda këtij afati.

Nëse brenda muajit të ramazanit agjërohet ndonjë agjërim tjetër si f.v. agjërim të kefaretit, atëherë ai agjërim priset.

Nëse agjëron nafile, automatikisht shndërrohet në agjërim farz të Ramazanit dhe nuk mbetet agjërim nafile.

Te farzi i afatizuar i parezervuar nëse bëhet nijeti për namaz nafile, nuk mund të shndërrohet automatikisht si farz i drekës.

Te farzi i afatizuar i rezervuar nëse bëhet nijeti për agjërim nafile, automatikisht shndërrohet në agjërimin farz të ramazanit sepse ajo kohë është ekskluzivisht vetëm për agjërimin e muajit Ramazan, i cili është farz dhe nuk është e paraparë të agjërohet agjërim tjetër.

Sa i përket farzit të rezervuar të përkufizuar (të ngushtuar) në kohë, i ngarkuari nuk e ka farz që ta bëjë nijetin për atë farz të asaj kohe, sepse e tërë koha është e rezervuar vetëm për atë farz (obligim), e nuk lë hapësirë për ndonjë farz (obligimi) tjetër.

Por, edhe pse bëhet nijeti, nijeti llogaritet për atë farz (obligim), që do të thotë:

Nëse në muajin ramazan e bën nijetin vetëm për agjërim, e nuk e bën nijetin për agjërimin farz të muajit ramazan, nijeti llogaritet për agjërimin farz të muajit ramazan. Por, edhe nëse e bën nijetin për agjërim vullnetar, ai nijet automatikisht shndërrohet në agjërim farz, e jo vullnetar, sepse muaji ramazan është kohë e caktuar ekskluzivisht vetëm për agjërimin farz të vet muajit ramazan, e nuk lë (nuk ka) hapësirë për agjërim vullnetar (agjërim tjetër pos muajit Ramazan).

3. Farzi alternativ apo i dyshimtë

Farzi alternativ apo i dyshimtë: Është ai, i cili lejon kryerjen e një farzi, ndërsa nuk lejon kryerjen e ndonjë lloji tjetër të farzit, si, fjala vjen:

Haxhi, koha e të cilit është në muajt e haxhit. Kështu që nuk lejon që të kryhet tjetër, pos një haxh gjatë një viti. Mirëpo, në anën tjetër, lejon kryerjen e ndonjë farzi tjetër, sepse haxhi nuk i përfshin apo nuk i përmban të gjithë muajt e haxhit.

Starti i afatit kohor i obligueshmërisë

Shkaku është shkak ligjor i pjesës së kohës, e cila është e ndërlidhur për kryerjen e obligimit të kohës, e nëse nuk e kryen, atëherë përcaktohet pjesa e fundit, e cila i mundëson farzit hapësirë që ai shkak kohor të jetë pjesa e fundit e kohës, ndërsa pas përfundimit të kohës i shtohet apo i bashkëngjitet shkaku (shkaku kohor). Me fjalë tjera, shkaku i bashkëngjitet tërë hapësirës kohore të asaj kohe.

Nëse personi nuk është i ngarkuar në fillim të kohës, e pastaj pengesa tejkalohet në fund të kohës, atëherë në fund të kohës vendoset obligueshmëria farz për të, e jo në fillim. Ai, pastaj, ose e falë të rregullt, ose i mbetet borxh, të cilën e kryen kaza.

Shembull:

- Fëmija, i cili ka qenë fëmijë në fillim të kohës, mirëpo pengesa tejkalohet në momentin kur starton i moshërritur (balig), gjatë mesit apo në pjesën e fundit të kohës, atëherë ai e ka vaxhib ta kryejë veprimin e kërkuar prej tij, edhe po qe se pjesa e parë e kohës është shkak, i cili e bën vaxhib që ai ta kryejë veprimin, edhe pse pjesa e parë ka përfunduar.

- Nëse femrës i vijnë menstruacionet, gjatë kësaj kohe, po qe se do të kishte qenë shkak pjesa e parë e kohës, atëherë ajo do ta kishte pasur barrë mbi vete vaxhibin, e nuk do të ishte liruar nga barra e obligueshmërisë pa e kryer vaxhibin në kohë, ose kaza.

- Nëse femrës i fillon faza e lehonisë gjatë kësaj kohe, po qe se do të kishte qenë shkak pjesa e parë e kohës, atëherë ajo do ta kishte pasur barrë mbi vete vaxhibin, e nuk do të ishte liruar nga barra e obligueshmërisë pa e kryer vaxhibin në kohë, ose kaza.

“Kërkesa është paralel me veprimin, e jo para apo pas veprimit.”

Kryerja e veprimit (Edaja), kryerja e obligimit me vonesë (Kadaja) dhe ripërsëritja (Iadetu)

- Nëse adhurimi (ibadeti) ndodh në kohë të caktuar dhe nuk i paraprin diçka që e zhvlerëson, quhet kryerje në kohë - **EDA. Pra – Eda** quhet kryerja e farzit në kohë të përcaktuar me shariat.

- Nëse adhurimi ndodh në kohë të caktuar por i paraprin diçka që e zhvlerëson, quhet ripërsëritje - **IADETU. Pra Iadetu (ripërsëritje)** - kryerja e farzit për së dyti brenda kohës.

- Nëse kryhet pas kohës së caktuar, ndërsa ndodh apo ekziston shkak i kryerjes së vaxhibit në atë kohë, atëherë quhet **KAZA (kada). Pra, Kaza quhet kryerja e farzit pas kohe.**

Kur vdes njeriu dhe për ta kryer haxhin caktohet i autorizuari i tij, atëherë ai haxh është **kaza**, sepse është kryer pas kohës së papërcaktuar kohësisht. Pra, afatizimi kohor mund të jetë e tërë jeta, por mund të jetë edhe në jetën tjetër.

Kohë quhet koha, por e papërcaktuar saktësisht me sheriat, që do të thotë është periudhë kohore, si fjala vjen: kohët e namazeve, suneti, koha e namazit të duhasë, koha e bajrameve, ndërsa,

Koha e përcaktuar përfshin në tërësi veprimin në tërë kohësinë, si agjërimi i muajit ramazan, agjërimi i ditëve të bardha, etj.

Kryerja e obligimit Kaza

– **Kaza quhet kryerja e farzit pas afatit kohor.**

Kazaja e farzit është Kaza sipas Ixhmait, Farz në bazë të urdhrit paraprak (të mëhershëm).

“**Shkaku shenjë**” është që i ngarkuari të angazhohet ta kryejë farzin brenda afatit kohor:

Nëse e kryen farzin brenda afatit kohor, ai, i ngarkuari e ka kryer në kohë atë që është kërkuar prej tij dhe ashtu siç është kërkuar prej tij.

Nëse i ka kaluar koha, ai ka mbetur borxh, e atë borxh duhet ta kryejë Kaza (me vonesë).

Argument

Thënia e Pejgamberit s.a.v.s.: “**Kush fle dhe i ka kaluar namazi, apo e ka harruar (faljen) namazin, le ta falë atëherë kur t’i kujtohet.**”

Nuk kemi tekst (hadithë), i cili kërkon faljen kaza të namazeve të lëna me qëllim, por **ixhmai i dijetarëve** është pajtuar për obligueshmërinë e faljes kaza.

Nuk mund të lirohet askush nga obligimi pa e kryer detyrimin, sepse detyrimi është çështje me urdhëresë të caktuar, e ai urdhër veç ekziston (kryerja e farzit në kohën e tij). E, nëse kryerja e farzit nuk bëhet me kohë, i ka humbur koha dhe vjen në shprehje dënimi, pos nëse vjen ndonjë argument, i cili argumenton të kundërtën.

Lloji i dytë i Farzit

Farzi në bazë të përcaktimit klasifikohet në:

- 1. Farzi i përcaktuar dhe**
- 2. farzi i papërcaktuar, (i precizuar, i paprecizuar).**

1. Farzi i përcaktuar

Farzi i përcaktuar është farzi, të cilin Ligjvënësi e ka përcaktuar me përcaktim preciz, ashtu që i ngarkuari nuk mund të lirohet nga ai farz, përpos nëse e kryen saktësisht, ashtu qysh e ka saktësuar Ligjvënësi, si, fjala vjen, pesë kohët e namazit, zekati, borxhet, mallrat këmbëse.

Të gjitha namazet farz mbeten barrë e të ngarkuarit, përderisa nuk i kryen saktësisht, sipas numrit të rekateve, plotësimit të tërësishëm të rukneve dhe të sharteve të namazit.

Zekati i pasurisë nuk kryhet, përderisa i ngarkuari nuk e jep përqindjen e caktuar saktësisht.

Kështu, edhe këmbimi i mallrave apo i veprimtarive qiradhënëse e shërbyese. Çdo farz është farz që kryhet në masë të caktuar, saktësisht dhe të njohur plotësisht.

Ligji i farzit të përcaktuar

Farzi i përcaktuar është farz që të kryhet siç është saktësuar dhe lejohet të kërkohet pa shikuar pëlqimin apo kryerjen me vonesë dhe i ngarkuari nuk lirohet nga borxhi, përderisa nuk e kryen ashtu siç është e kërkuar.

2. Farzi i papërcaktuar

Farzi i papërcaktuar është farzi, të cilit Ligjvënësi nuk i ka përcaktuar masë: e ka kërkuar nga i ngarkuari, por pa ia përcaktuar, si, fjala vjen, shpenzimi në rrugë të Allahut.

Ndihmat vullnetare për punë të mira, sadakaja për të varfrit, nëse iu është bërë farz, për shkak të përbetimit, të ushqyerit e të uriturit, strehimi i nevojtarit për strehim e rastet tjera të farzeve, ligjvënësi nuk i ka përkufizuar, sepse qëllimi është kryerja e nevojave të domosdoshme, e kjo ndryshon në bazë të nevojave dhe rrethanave.

Ligji i farzit të papërcaktuar

Në farzin e papërcaktuar nuk mund të lirohet nga borxhi pa e kryer dhe pa pajtueshmëri, sepse të liruarit nga obligimi nuk mund të bëhet pa u përcaktuar, edhe pse ka qenë e papërcaktuar, ngaqë i ngarkuari duhet ta kryejë borxhin, por pasi të gjejë adresimin.

Lloji i tretë i Farzit

Klasifikimi i farzit në bazë të detyrimit të veprimit.

Varësisht prej mënyrës së kërkesës për të kryer veprimin, farzi ndahet në:

- 1. Farz personal.**
- 2. Farz kolektiv.**

1. Farzi personal

Farzi personal është farzi i cili kërkohet prej secilit person veç e veç dhe nuk lejohet që njëri ta kryejë për tjetrin.

Farz personal janë:

namazi, zekati, haxhi, etj.

Po ashtu farz personal është largimi prej ndalesave, si: alkooli, prostitucioni, etj.

Ligji i farzit personal

Ligji i farzit personal: është e detyrueshme që çdo person ta kryejë farzin personal dhe nuk bie kërkesa për shkak të kryerjes së disave dhe moskryerjes së disave.

Zëvendësimi i kryerjes së farzit personal

Farzi personal është tri llojesh:

Lloji i parë: Farzi i cili nuk pranon zëvendësimin.

Lloji i dytë: Farzi i cili pranon zëvendësimin.

Lloji i tretë: Farzi i cili pranon zëvendësimin, por me arsye.

Lloji i parë - Farzi i cili nuk pranon zëvendësimin

Në këtë lloj bëjnë pjesë ibadetet trupore, si, agjërimi, namazi, etj.

E edhe farzi i cili është në fushën e veprimeve shpirtërore, nuk pranohet dhe nuk lejohet zëvendësim. Në këtë farz bëjnë pjesë: namazi sepse qëllimi i namazit është nënshtrimi, përkushtimi dhe madhërimi i Zotit të Lartmadhëruar. E, këtë e arrin vepruesi vetëm në vetvete.

Lloji i dytë - Farzi i cili pranon zëvendësimin

E në këtë bëjnë pjesë veprimet materiale (adhurimet me veprime materiale).

Është farzi prej të cilit ka dobi të përgjithshme të shoqërisë, si p.sh.: zekati (autorizimi i shpërndarjes së zekatit), e të ngjashme. Zëvendësimi është i vlefshëm, sepse qëllimi është dobia e dhënësit, e kjo arrihet nëpërmjet çdo personi. Zëvendësimi është i vlefshëm në veprimet materiale.

Lloji i tretë - Farzi i cili pranon zëvendësimin, por me arsye

Është lloj i adhurimit që përbëhet prej dy pjesëve: njëra pjesë trupore, e pjesa tjetër materiale.

Është e lejuar zëvendësimi në haxh, sepse ka dallim prej namazit, ngase dominon ibadeti material dhe bëhen shpenzime gjatë rrugës për në haxh. Argument për këtë është Hadithi:

“Një grua prej Xhehinetes ka shkuar te Pejgamberi s.a.v.s. dhe e ka pyetur: Nëna ime është përbetuar se do ta kryejë haxhin, por ka vdekur dhe nuk e ka kryer atë. A ta kryej haxhin, zëvendësim për të?

Pejgamberi s.a.v.s. i përgjigjet: Kryej haxhin për të. Pse çfarë mendon? Po të kishte nëna jote borxh, a do ta kishe kryer për të?

Ajo i thotë: Po.

Pejgamberi s.a.v.s. thotë: Kryej borxhin e Allahut, se borxhi i Allahut patjetër duhet kryer para së gjithash.”

2. Farzi kolektiv

Farzi kolektiv kërkohet të realizohet pa shikuar se kush e kryen, por kërkohet prej një grupi të të ngarkuarve, si p.sh.:

- Studimi i shkencës dhe teknologjisë,
- ndërtimi i spitaleve,
- gjykimi, fetvaja,
- namazi i xhenazes, etj.

Farzi kolektiv është bërë farz për dobi të përgjithshme dhe qëllimi arrihet nëse disa prej shoqërisë e kryejnë atë farz.

Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“...prej çdo bashkësie, një grup të mbetet mbrapa, që të thellohet në mësimin e fesë, e kështu ta këshillojë popullin e vet...”** (Et-Tevbe, 122)

Ligji i farzit kolektiv

Është farz për të gjithë shoqërinë.

- Nëse ndonjëri nga shoqëria e kryen farzin kolektiv, atëherë të gjithë të tjerët lirohen dhe asnjëri prej të tjerëve nuk ka mëkat për moskryerjen e tij.

- Nëse asnjëri nga shoqëria nuk e kryen farzin kolektiv, atëherë të gjithë pjesëtarët e shoqërisë bëhen mëkatarë.

Të konvertuarit e farzit kolektiv në farz personal

Ndonjëherë mund të jetë një obligim kolektiv, e pastaj ai obligim kolektiv të shndërrohet në farz personal, nëse përcaktohet një person për kryerjen e tij. *Shembull:*

- Nëse në një qytet nuk ka mjek, por është vetëm një për t'i dhënë ndihmën e parë të sëmurit, apo për ta shëruar, Farz është vetëm për atë mjek. Pra, atij mjeku i është bërë farz personal.

- Nëse ndonjë njeri është duke u mbytur në ujë, kërkon ndihmë, mirëpo prej të gjithëve të pranishmëve vetëm njëri di not, për atë njeri i cili e di not bëhet farz personal për t'i dal në ndihmë.

- Nëse një ngjarje nuk e sheh askush, përpos njërit, dhe kërkohet dëshmia për atë rast, atëherë, në raste tilla, për ato persona është farz personal (e jo kolektiv).

Lloji i katërt i Farzit

Klasifikimi i farzit nga aspekti i formës së kërkesës.

Nga aspekti i formës së kërkesës, si kërkesë strikte apo zgjedhjesh, farzi klasifikohet në:

- 1. Farz i definuar (pa të drejtë zgjedhjeje),**
- 2. farz me të drejtë zgjedhjeje apo farz i padefinuar, por në mes të sendeve të caktuara.**

1. Farz i definuar (pa të drejtë zgjedhjeje)

Është farzi, të cilin Ligjvënësi kërkon të kryhet pa të drejtë zgjedhjeje, që të kryhet edhe diçka tjetër, si, fjala vjen: namazi, agjërimi, të kthyerit e sendit të uzurpuar, e vaxhibet tjera të ngjashme, prej vaxhibeve nga të cilat nuk mund të lirohet i ngarkuari, pa e kryer ashtu siç e ka përcaktuar Ligjvënësi.

Ligji i Farzit të definuar (pa të drejtë zgjedhjeje)

Në farzin e definuar nuk lirohet nga borxhi, pa e kryer të kërkuarën.

2. Farzi me të drejtë zgjedhjeje

Është vaxhibi, të cilin Ligjvënësi kërkon të kryhet, por që lejon të drejtën e zgjedhjes në mes të çështjeve të caktuara,

si në rastin e lejimit të kompensimit të njëres prej kompensimeve, sepse Allahu i Lartmadhëruar e ka bërë vaxhib për atë që përбетohet dhe e thyen përбетimin që të zgjedhë:

- ose të ushqejë dhjetë të varfër,
- ose t'i veshmbathë ata,
- ose të lirojë një rob.

Njëra prej këtyre tri çështjeve është farz. I ngarkuari ka të drejtë ta zgjedhë njërën prej këtyre dhe ta kryejë, e atëherë lirohet nga farzi pasi ta kryejë atë që e ka zgjedhur.

Ligji i Farzit me të drejtë zgjedhjeje

Në farzin me të drejtë zgjedhjeje i ngarkuari e ka farz ta kryejë vetëm njërën prej çështjeve; e zgjedh njërën prej çështjeve, për cilat është urdhëruar e nëse asnjërën nuk e bën, atëherë ai mëkaton dhe meriton dënim.

Llojet e farzit me të drejtë zgjedhjeje

Farzi me të drejtë zgjedhjeje është dy llojesh:

1. Lloji, në të cilën lejohet bashkimi në mes të çështjeve të caktuara,

2. Lloji, në të cilin nuk lejohet bashkimi në mes të çështjeve.

1. Lloji, në të cilën lejohet bashkimi në mes të çështjeve të caktuara dhe se ato çështje janë të përcaktuara, siç është rasti i kefareteve (kompensimeve), sepse farzi është i ndërlidhur me njërën prej çështjeve:

- të ushqyerit e të varfërve
- veshmbathja e të varfërve,
- të liruarit e robit.

Pos njëres prej çështjeve të lartpërmendura është e lejuar që të kryhen të gjitha.

2. Lloji, në të cilin nuk lejohet bashkimi në mes të çështjeve dhe se çështjet nuk janë të përcaktuara, si, fjala vjen:

- nëse imami kryesor vdes dhe kemi një grup të imamëve, të cilët janë përgatitur për ta marrë pozitën e tij, e kjo do të thotë se ata i kanë plotësuar kushtet e kërkuara të imamit. Njerëzit e kanë farz që ta zgjedhin vetëm njërin prej tyre, e nuk lejohet që të zgjedhin më shumë se një.

Shkaku i farzit

Shkaku i farzit është shkaku i cili detyron ekzistimin e të ekzistuarit apo mosekzistimin e të mosekzistuarës, si p.sh.,
koha është shkak për faljen e namazit.
koha është shkak për agjërimin e ramazanit;

Shkaku klasifikohet në:

1. Shkak sheriatik,
2. shkak logjik,
3. shkak natyror.

Shkaku sheriatik:

Shembull, koha është shkak për obligueshmërinë e namazit.

Shkaku logjik:

Shembull, të pamurit është shkak për të arritur diturinë, e cila duhet të shihet.

Shkaku natyror (normal):

Furja në fyt për ekzekutimin e dënimit vaxhib të varjes.

Kushti i farzit

Kushti i farzit është kushti i cili detyron mosekzistimin e farzit, pra mosekzistimin e qenies, mirëpo

ekzistimi i tij (kushtit) nuk detyron as ekzistimin e as mosekzistimin e qenies. Fjala vjen,

- kusht për të qenë haxhi farz është aftësia dhe mundësia,
- kusht është që të rrumbullakohet një vit për të qenë zekati farz,
- moshërritja është farz për të qenë obligim namazi dhe obligimet tjera të shariatit.

Kushti klasifikohet në:

1. Kusht shariatik,
2. kusht logjik,
3. kusht natyror.

1. Kushti shariatik i të ekzistuarit është ai, në të cilin varet të ekzistuarit e farzit, si p.sh.

pastërtia (abdesi) për namazin, nuk ka namaz pa abdes. Abdesi është kusht për vlefshmërinë e namazit.

Prezantimi i numrit të caktuar për t'u falur namazi i xhumasë në një vend, për t'u kryer farzi i xhumasë.

2. Kushti logjik: është kushti, i cili është i domosdoshëm për një çështje të urdhëruar logjikisht, që do të thotë të mos ndodhë urdhëresa dhe e kundërta e urdhëresës në të njëjtën kohë.

3. Kushti natyror: nënkupton atë që është natyrore, si, fjala vjen, pastrimi i një pjese të kokës gjatë abdesit, apo të mbuluarit e gjurit për t'u plotësuar mbulimi i tij, për t'u mos u konsideruar pjesë e turpshme.

Sipas kushteve paraprake, farzi klasifikohet:

- 1. Farz i papërcaktuar (i pa definuar),**
- 2. farz i përcaktuar.**

1. Farz i papërcaktuar

Farz i papërcaktuar është ai, në të cilin varet obligueshmëria para se të ekzistojë farzi, si, fjala vjen, namazi: para saj është pastërtia.

2. Farz i përcaktuar

Farz i përcaktuar është ai, në të cilin varet obligueshmëria para obligueshmërisë, si p.sh. namazi dhe moshërritja.

Për këtë çështje është rregulli: **“Ajo, pa të cilën nuk mund të plotësohet farzi (obligimi), cilësohet farz (obligim).”**

Shkaku dhe kushti i farzit llogariten farz

Argumenti, i cili tregon obligueshmërinë e farzit, tregon përparësinë e parafarzit para vetë farzit, pa qenë i përcaktuar, pa marrë parasysh se a është shkak sheriatik, logjik apo natyral.

Tregueshmëria është obligative, pra kjo do të thotë se të ngarkuarit me diçka nënkupton obligimin, pa të cilin nuk mund të plotësohet në aspektin kuptimor, e jo në aspektin gjuhësor.
Shembull:

Nëse zotëria i thotë shërbëtorit të tij: **“Ma sill këtë send prej pullazit”**.

Shërbëtori nuk mund t’ia sjellë sendin e kërkuar, pa ecur dhe pa hipur në shkallë.

- të ecurit është shkak,
- shkallët janë kusht.

Çka i ka bërë Ligjvënësi obligim, i ka bërë obligim edhe çështjet paraprijëse të farzit. Ndërsa, të arriturit apo realizimi i farzit duhet të jetë me urdhër, i cili mund të veprohet.

Dijetarët kanë thurur këtë rregull kështu:

“E mundura, pa të cilën nuk mund të realizohet farzi, është farz”.

“Të ngarkuarit me farz, pa ngarkesë paraprake, shpie te ngarkesa e pamundur.”

Obligueshmëria e çështjes dhe ndalesa e po asaj çështjeje

- Farzi është të kërkuarit e zbatimit të veprimit në mënyrë (urdhëresë) të prerë.

- Harami është të kërkuarit e ndalimit të veprimit në mënyrë të prerë.

Është e pamundur që ndalesa dhe urdhëresa të bashkohen në një veprim, në të njëjtën mënyrë

Shembull:

Namazi (për Halidin): kur Halidi është i shëndoshë, në të njëjtën kohë do ta ketë farz faljen e namazit dhe po në të njëjtën kohë do ta ketë haram faljen e namazit,

qëndron në atë se a lejohet ndarja e një lloji të veprimit në farz dhe haram, ashtu që një veprim për një person të jetë farz dhe haram, por në rrethana të ndryshme,

me fjalë tjera, a është e mundur që një person prej personave të një lloji të jetë vaxhib, ndërsa personi i një grupi tjetër atë veprim ta ketë haram?!

Një çështje, ose një çështje prej një nga një lloji, ose një person për nga personat e ndryshëm.

Nëse është i një lloji, nuk ka kurrfarë pengese që të bashkohen farzi dhe harami, siç është, f.v,

sexhdeja ndaj Allahut Madhëruar dhe

sexhdeja ndaj idhujve.

Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“Mos i bëni sexhde as diellit e as hënës, por bëni sexhde Allahut, i Cili i ka krijuar”.**

Sexhdeja: e ndaluar që dikujt t’i bihet në sexhde.

Sexhdeja: e urdhëruar që dikujt t’i bëhet sexhdeja.

Argumenti për këtë është i qartë, sepse pengesa është në atë që të mos ketë kundërshtim në vetë veprimin kërkesë dhe jo në kërkesën, ndërsa nuk ka kundërshtim **kur është ndërlidhja në mes të farzit dhe haramit në çështje të ndryshme.**

Harami dhe Farzi në një person

Harami dhe Farzi në një person është tri llojesh:

- lloji i çështjes e cila është e një drejtimi,
- lloji i çështjes e cila është dydrejtimëshe, drejtime që nuk mund të ndahet nga njëra-tjetra,
- lloji i çështjes e cila është dydrejtimëshe, që njëra me tjetrën nuk kanë lidhje.

Nëse është një çështje për një person dhe e njëjta mënyrë.

Shembull:

Ky namaz për Zejdin është edhe urdhëresë, edhe ndalesë, edhe nëse është i shëndoshë.

Nuk lejohet që të bashkohen edhe farzi edhe harami, sepse duhet patjetër që ai ta kryejë atë që kërkohet, për ta kryer farzin dhe të ndalohej nga ajo që ndalohej, që të mos kryejë haramin.

Te bashkimi i dy të kundërtave; ngarkesa është e pamundur dhe absurde, e një ngarkese e tillë nuk lejohet.

Kjo është ajo që thuhet tek të logjikshmit: **Bashkimi i haramit dhe farzit është i pamundur.**

Nëse janë dy drejtime të pandara

Nëse janë dy drejtime të pandara në mes vete, që do të thotë nuk mund të shkëputet njëra nga tjetra, është i njëjti ligj, pra nuk lejohet, sepse, në esencë, dydrejtimëshi i pandarë është si një drejtim.

Nëse janë dy drejtime, por që nuk janë të bashkëngjitura në mes vete

Ligji

Nëse janë dy drejtime, por që nuk janë të bashkëngjitura në mes vete, secili ligj është për llojin e vet, sepse llojllojshmëria e drejtimeve është njësoj sikur llojllojshmëria e personave.

Nëse ndërlidhmëria nuk është e njëjtë, nuk mund të ndodhë kundërshtimi.

- farzi mund të jetë i ndërlidhur për një drejtim,
- harami i ndërlidhur për një drejtimin tjetër.

Shembull:

Namazi në tokën e uzurpuar. Veprimi në të është dydrejtimëshe:

- Drejtimi i parë është namazi,
- drejtimi i dytë është uzurpimi.

Dy drejtimet nuk janë të bashkëngjitura, ngaqë, edhe pse formalisht duken se janë të ndërlidhura, është e mundur të paramendohen si të ndara.

- Uzurpimi është drejtim në vete nga namazi, sepse vendi mund të shfrytëzohet edhe për namaz, edhe për veprime tjera.
- Namazi është i veçuar nga uzurpimi, që do të thotë se mund të kryhet në një vend tjetër.

Të bashkuarit e farzit dhe të haramit në këtë është i lejuar.

- Namazi është farz nga shkakut se është namaz, ndërsa
- uzurpimi është haram nga shkakut se është toka e uzurpuar prej personit tjetër.

Nuk ka mospajtime mes tyre nga shkak se nuk ka ndërlidhmëni në mes të farzit, që në këtë rast është uzurpimi dhe harami. Për këtë arsye,

- namazi është i plotë dhe meritohet shpërblim për kryerje, ndërsa

- veprimi është haram nga drejtimi tjetër, që do të thotë meritohet dënimi për uzurpim.

Ka dallim të madh në mes të veprimit, i cili gjykohet në bazë të ndryshimit të dy drejtimeve, pra në mes të uzurpimit dhe namazit, sepse në mes të dy çështjeve ka ndryshim të drejtimeve, sikurse është ndryshimi në mes të llojllojshmërisë,

apo dallimi në mes të njeriut dhe kalit, e ndonjëherë sikurse është dallimi në mes të personave, si fjala vjen, dallimi në mes të Zejdit dhe Amrit.

Ndonjëherë ndodh dallimi, edhe pse gjykimi është në të njëjtën çështje, që do të thotë në të njëjtin person, por që ka cilësi të ndryshme, si fjala vjen,

Zejdi gjykohet si i mallkuar, për shkak të gabimit të tij,
ndërsa Zejdi lavdërohet për shkak të fisnikërisë së tij,

Këtu nuk mund të ndodhë kundërshtimi (kontrasti) në mes të dy gjykimeve.

Falja e namazit në shtëpinë e uzurpuar nuk llogaritet gjykimi në të njëjtin drejtim, që do të thotë se namazi është haram në tokën e uzurpuar, e nuk është farz, sepse

të gjykuarit se është haram nuk është haram veprimi në vetvete,
por është veprim nga shkak se drejtimi është uzurpimi,

kjo nuk korrespondon që nga drejtimi tjetër të pengojë që namazi të jetë farz, sepse drejtimet ndryshojnë nga njëra-tjetra.

Shembull tjetër:

Të agjëruarit e ditës së kurban bajramit,

nga aspekti se është urdhër të agjërohet; agjërimi është farz, e nga ana tjetër, agjërimi në ditën e bajramit është i ndaluar.

Urdhëresa është e papërcaktuar,

ndalesa është e papërcaktuar,

për shkak se e përcaktuara në këtë rast, ndalesa, kryhet në të papërcaktuarën. E, kështu është ndeshur e papërcaktuara, sepse ka arsye, e ajo është mospranimi apo mospjesëmarrja në ftesën e Allahut, sepse agjërimi në këtë ditë është i ndaluar, e festa nuk mund të manifestohet ndryshe vetëm se me mosagjërim.

- Të ndaluarit e këtij veprimi është i ndaluar, për shkak të cilësisë së tij, e kjo cilësi është se ka ndodhur agjërimi në këtë ditë, ndërsa

- ndalesa e një çështjeje për shkak të cilësisë së tij nuk është kundërshtim i farzit të bazës së tij. Për këtë arsye: **“Agjërimi mund të pranohet, nëse bëhet agjërimi në ditën e bajramit, sepse e ndaluara është e shkaktuar, e jo shkaktuesi.** Ndërsa,

këto janë të drejtimeve të ndryshme, e nuk ka kundërshtim në mes tyre; e kjo është se ajo është bërë e ndaluar, për shkak të faktorëve të tjerë.

TEMA E DYTË: Vaxhibi (ligji obligativ)

“**Ixhab**” është vet fjala urdhërore e cila tregon për kërkimin e veprimt.

“**Vuxhub**” është gjurma e fjalës urdhërore, pra, çka kalon në veprën si rezultat i ndërlidhjes me veprën, që do të thotë se është cilësia, e cila vërtetohet në vepër, e ajo është forma e kërkesës.

“**Vaxhib**” është vepra, e cila është rrjedhojë e fjalëdrejtimit.

Definicioni i vaxhibit

Vaxhib është ajo çka kërkohet që veprimi të kryhet në mënyrë të domosdoshme, pa marrë parasysh nëse ajo kërkesë vjen nga vet forma e fjalisë apo nga faktorët përcjellës të tij.

Shembuj të vaxhibit:

Prerja e kurbanit, falja e namazit të vitrit, sadakatul-fitri, falja e namazit të bajrameve, etj.

Ligji i vaxhibit

Ligji i vaxhibit është se veprimi patjetër duhet të kryhet, kryerësi shpërblehet, ndërsa moskryerësi dënohet.

Vaxhibin duhet ta veprojmë dhe ta besojmë.

Nëse vaxhibi nuk besohet, bëhet mëkat i madh.

Nëse vaxhibi nuk veprohet dhe refuzohet prapë bëhet mëkat.

Farzi dhe Vaxhibi

- **Farz** është ligji i vendosur me argument të qartë, të sigurt dhe pa kurrfarë dyshimi.

- **Vaxhib** është ligji i vendosur me argument të pasigurt, ku ka një dozë dyshimi.

Farz janë pesë shtyllat e islamit të cilat janë të vendosura me argument të qartë, të sigurt dhe pa kurrfarë dyshimi. Farzet janë të vërtetuara me Kur'anin Fisnik.

Farz është edhe ajo çka është vendosur me sunet të shumë rrugëve apo të disa rrugëve të haditheve.

- **Vaxhib** është ligji i vendosur me argument të pasigurt, ku ka një dozë dyshimi, si p.sh.: veprimet me hadithe të cilat janë hadithe të një rruge të transmetimit të hadithit.

Vaxhib janë: sadakatul fitri, namazi i vitrit, namazi i bajrameve (e të ngjashme); të cilat obligime janë të vendosura me argument të pasigurt, pra me hadithë të një rruge të transmetimit.

Dallimi në mes farzit dhe vaxhibit

Farzi dhe Vaxhibi dallohen si nga aspekti ligjor ashtu edhe nga aspekti i gjurmëve të Fikhut.

Dallimi në mes farzit dhe vaxhibit nga aspekti ligjor

- Ai i cili mohon farzin llogaritet pabesimtar,
- ai i cili mohon vaxhibin nuk llogaritet pabesimtar.

Kush e kundërshton, (apo) nuk e pranon argumentin e prerë, si, fjala vjen, ligjin e qartë kur'anor, konsiderohet pabesimtar.

Kush e kundërshton argumentin jo të sigurt, si, fjala vjen, hadithin e vetmuar, konsiderohet mëkatar i madh (fasik).

Dallimi në mes farzit dhe vaxhibit nga aspekti i gjurmëve të fikhut

Mosleximi i Kur'anit në namaz e prish namazin, sepse kështu është urdhri kur'anor: **“Dhe lexoni atë që është më së lehti për ju, prej Kur'anit”**. Me fjalë tjera leximi i Kur'anit në namaz është farz.

Mosleximi i Fatiha-s është argumentuar me një rrugë hadithore (haberul vahid), pra nëpërmjet hadithit: **“Nuk ka namaz ai i cili nuk lexon “suretul Fatiha”**”. Pra leximi i Fatiha-s është vaxhib sepse është i argumentuar vetëm prej një rruge të hadithit. E kjo nuk është e sigurt.

TEMA E TRETË: Suneti

Sunet do të thotë: rrugë, drejtim, traditë, etj.

Sunet është çdo vepër çka është vërtetuar prej Muhamedit a.s., pa marrë parasysh ajo vepër a është vërtetuar prej fjalëve të Muhamedit a.s. apo prej veprave të tij.

Çka e ligjëson sunetin?

Sunetin e ligjëson thënia dhe vepra e Muhamedit a.s.

Thënia e Muhamedit a.s., ndonjëherë tregon për farz, ndërsa ndonjëherë tregon për sunet, e kjo atëherë kur Muhamedi a.s. e tregon apo sinjalizon dhe thënia e tij nuk është për obligueshmëri, por për edukim dhe sjellje të mirë ose duke e dëshmuar se nuk është për obligueshmëri.

Me termin sunet kuptojmë atë vepër çka kërkohet prej neve për ta kryer, por jo në mënyrë të domosdoshme sikurse te farzi, dhe jo patjetër.

Ligji i sunetit

Ai i cili e kryen sunetin meriton lavdërim dhe shpërblim, ndërsa moskryerja e sunetit meriton qortim dhe vërejtje.

Llojet e sunetit

Sunetet ndahen në dy lloje:

1. Sunet mueked (të sigurta dhe të rregullta).

2. Sunet gajre mueked (jo të rregullta dhe jo të sigurta).

Përpos kësaj Suneti ndahet në sunet Huda (sunet udhësues) dhe sunet zevaid (sunet shtesë). Suneti muekede dhe suneti gajre muekede bëjnë pjesë në kategorinë e sunetit huda (udhëzues).

1. Suneti mueked

Suneti muekede është suneti, veprimi i të cilit i kërkohet në formën e sigurt.

Sunete muekede janë sunetet të cilat rregullisht i ka vepruar Muhamedi a.s.

Shembull:

Veprimet plotësuese të farzeve fetare, si fjala vjen: namazi me xhemaat, ezani, ikameti, etj.

Po ashtu çdo veprim që Pejgamberi s.a.v.s. e ka vepruar prej veprimeve fetare rregullisht dhe rrallë i ka ndodhur të mos i ketë kryer. Por ai nuk i ka kryer vetëm e vetëm për të mos i bërë obligative, si, fjala vjen:

- larja e gojës dhe e hundës gjatë abdesit,
- të lexuarit e një pjese të Kur'anit në namaz pas fatihas.

Ligji i sunetit mueked

Vepruesi meriton shpërblim, mosvepruesi nuk meriton dënim, por meriton kërcënim dhe qortim. Nëse janë prej simboleve fetare, si fjala vjen: ezani, ikameti, e të ngjashme.

Llojet e sunetit mueked

Suneti muekede klasifikohet në:

- a. Sunet individual dhe**
- b. Sunet kolektiv.**

a. Suneti muekede individual është vepra e cila kërkohet prej secilit individ veç e veç, si f.v. namazi me xhemat, namazi i teravive, e të ngjashme.

b. Suneti muekede kolektiv është vepra e cila kërkohet në përgjithësi, ashtu që, nëse e vepron një pjesë e shoqërisë lirohen të tjerët nga ai sunet, përndryshe të gjithë do të konsideroheshin se kanë lënë atë sunet. Si f.v. namazi me xhemat, namazi i teravive me xhemat, Iëtikafi në dhjetë ditët e fundit të muajit ramazan, namazi me xhemat, etj.

2. Suneti gajri mueked

Sunet gajri mueked janë sunetet të cilat Muhamedi a.s. nuk i ka vepruar rregullisht.

Ligj i sunetit gajre mueked:

Vepruesi shpërblehet, ndërsa mosvepruesi nuk meriton dënim, as qortim e as kërcënim.

Sunet gajri mueked janë çështjet që Pejgamberi s.a.v.s. nuk i ka vepruar rregullisht, por i ka vepruar një herë apo shumë herë, por nganjëherë edhe nuk i ka kryer. *Shembull:*

- katër rekate para farzit të jacisë,
- katër rekate para farzit të ikindisë,
- të gjitha nafilet (punët vullnetare), si fjala vjen: sadakatë për të varfrit, ose agjërimin e ditës së martë dhe të enjte të çdo jave, e të ngjashme.

Ky lloj suneti quhet edhe vepër me vlerë ose mustehab.

3. Suneti shitesë (sunet zevaide)

E përmendëm më lart se suneti kategorizohet në:

- Sunet Huda (udhëzues) dhe
- sunet zevaide (suneti shitesë).

Suneti shitesë: Është prej përsosmërive të të ngarkuarit, si p.sh.: çështjet e rëndomta të cilat i ka vepruar Pejgamberi s.a.v.s. varësisht prej rastit, *si për shembull:*

- Të ngrënit dhe të pirit sipas mënyrës së të Dërguarit s.a.v.s..
- Të ecurit, sipas mënyrës së Pejgamberit s.a.v.s..
- Të fjeturit, sipas mënyrës së Pejgamberit s.a.v.s..
- Të veshurit sipas mënyrës së Pejgamberit s.a.v.s..

Të vepruarit kështu është prej çështjeve plotësuese (zevaide) dhe llogariten prej punëve të mira të të ngarkuarit, sepse tregojnë dashurinë dhe ndjenjat ndaj të Dërguarit s.a.v.s. Mirëpo, ai i cili nuk i kryen në këtë mënyrë, këto çështje nuk llogariten vepra të këqija, sepse nuk janë sunete të shkallës së suneteve udhëzuese (sunetul Huda) por janë prej suneteve shitesë (sunetu zevaide).

Ky lloj suneti përpos që quhet sunet shitesë, mund të quhet edhe mustehab (e parapëlqyer), edukative dhe e vlefshme, (vepra vullnetare, mirësi, vepra me vlerë e të ngjashme).

TEMA E KATËRT: Mustehabi

Mustehab do të thotë çështje e pëlqyer, e mirë dhe e dashur.

Definicioni

Mustehab është çdo vepër e cila kërkohet prej neve për ta kryer, por jo në mënyrë të domosdoshme, as në mënyrë të drejtpërdrejt, por vetëm është treguar se kryerja e saj është veprim i mirë.

Ndryshe “Mustehab” është vepër vullnetare (nafîle), edukative (edeb), e vlefshme (nedeб).

- Ai i cili e kryen “mustehabin” meriton shpërblim prej Zotit, ndërsa,

- ai i cili nuk e kryen “mustehabin” nuk meriton as qortim, as ndëshkim, as dënim, e as vërejtje.

Ndonjëherë për mustehab qëllimi është për sunet.

Ligji i Mustehabit

Është ajo për të cilën vepruesi falënderohet, e mosvepruesi nuk mallkohet.

Nëse gjatë veprimit të mustehabit ndërpritet në gjysmë, atëherë bëhet i detyrueshëm ose obligativ.

Si ligjësohet mustehabi?

Mustehabi ligjësohet nga veprat dhe thëniet e Muhamedit a.s. nëse nuk ka faktorë të cilët tregojnë se ai veprim apo ajo thënie është sunet apo farz që do të thotë se:

Nuk është fjalë e cila ka për qëllim urdhrin dhe vërtetimin se duhet patjetër të veprohet.

Nuk është vepër të cilën Muhamedi a.s. e ka vepruar pandërprerë.

Shembull:

“O ju të cilët keni besuar, kur të jepni borxh në mes vete deri në afat të caktuar, shkruajeni atë (regjistrojeni)”.

Mustehabi, kur veprimi i tij është i ligjësuar

Vepruesi shpërblehet, ndërsa mosvepruesi nuk meriton dënim, as qortim e as kërcënim, si, fjala vjen: çështjet që Pejgamberi s.a.v.s. nuk i ka vepruar rregullisht, por i ka vepruar një herë apo shumë herë, por edhe nuk i ka kryer. *Shembull:* Katër rekate para farzit të jaciesë ose të gjitha nafilët (punët vullnetare), si, fjala vjen: sadakatë për të varfrit, ose agjërimin e ditës së martë dhe të enjte të çdo jave. **Ky lloj quhet edhe me vlerë ose mustehab. “Sunet (mirë) është kështu”,** dhe thënia e Pejgamberit s.a.v.s.:

“Kush merr abdes në ditën e xhumasë, për të është begati, por ai i cili pastrohet, pastrimi është edhe më i vlefshëm dhe më i begatshëm”.

- Ose mund të vijë në mënyrën urdhërore, por që ekziston ndonjë tregues i fjalisë, i cili e shndërron urdhëresën në jourdhëresë, pa marrë parasysh se ai tregues është tregues i vet tekstit (kur'anor apo të sunetit),

- ose është rregull i përgjithshëm i sheriatit, si, fjala vjen, ajeti:

“O ju të cilët keni besuar kur të jepni borxh në mes vete deri në afat të caktuar, shkruajeni atë (regjistrojeni)”.

Urdhri për të shkruar (regjistruar) borxhin është për nedebe, jo për vaxhib, sepse argument është treguesi, i cili e ka shndërruar prej vaxhibit në nedebe, e tregues është vet ajeti, ku Zoti i Lartmadhëruar thotë: **“Dhe nëse i besoni njëri-tjetrit, atëherë le t'i jepet atij që i besohet emaneti”.**

Kjo do të thotë që borxhdhënësi t'i besojë borxhmarrësit dhe besimi i tij duhet të jetë edhe pa u shkruar (regjistruar) borxhi i dhënë.

Ligji parapëlqyes, a është i urdhëruar apo jo?

“Mustehabi nuk është i urdhëruar, përpos nëse vjen në mënyrë alegorike dhe bazohet në thënien e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.:

“Po të mos kisha menduar se do t’ia vështirësoja gjendjen umetit tim, do t’i kisha urdhëruar për përdorimin e misvakut (larjen e dhëmbëve) për çdo namaz”.

Pasi që veprimi i mustehabit është veprim për të cilën nuk është urdhëruar prej Pejgamberit s.a.v.s. tregon se të vepruarit e mustehabit nuk është e urdhëruar.

Ligji mustehabit (këtij suneti)

Mosvepruesi nuk meriton as dënim, as kërcënim e as qortim, ndërsa vepruesi meriton shpërblim, nëse ka për qëllim të mbështeturit e tij sipas mënyrës së të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.

Suneti mund të quhet: nafile, mendub, sunet nafile, mustehab (vullnetare, e parapëlqyer, e mirë ose mirësi).

A është e domosdoshme që të ligjësohet mustehabi (vepra vullnetare) apo jo?

Nafileja patjetër duhet të ligjësohet:

- Nëse nafileja e namazit ligjësohet, ajo nafile kërkohet të kryhet. E, nëse nuk kryhet, kërkohet të kryhet me vonesë (kaza).
- Nëse nafilja e agjërimit ligjësohet, ajo nafile kërkohet të kryhet. E, nëse nuk kryhet, kërkohet të kryhet me vonesë (kaza).
- Nëse nafilja e Kurbanit ligjësohet, ajo nafile kërkohet të kryhet. E, nëse nuk kryhet kërkohet të kryhet me vonesë (kaza).

Argument për këtë është thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

“Dhe mos i zhdrukni veprat e juaja”, sepse ajo çka kryhet, bëhet se është kryer për Allahun, e ajo është obligative të ruhet, e nuk ka rrugë tjetër të ruhet ajo çka kryhet, përpos që të obligohet e vazhdueshmja.

Nafileja mund të shndërrohet në obligative, sepse, nëse një njeri përbetohet për një nafile, obligim e ka që atë nafile ta kryejë.

Përbetimi bëhet nëpërmjet të folurit, ndërsa nafileja, e cila është ligjësuar, bëhet nëpërmjet veprimit, e kjo do të thotë se ajo çka vendoset nëpërmjet veprimit, është më prioritare se sa ajo çka vendoset nëpërmjet të të folurit.

Përfundim:

Ai i cili ligjëson nafilen, e pastaj e prish ose nuk e kryen, e ka vaxhib ta kryej kaza (me vonesë).

TEMA E PESTË: Harami

“**Tehrim**”, është vet fjala urdhërore.

“**Hurme**” është gjurma e fjalës urdhërore, pra, çka kalon në veprën si rezultat i ndërlidhjes me veprën, që do të thotë se është cilësia, e cila vërtetohet në vepër, e ajo është forma e kërkesës në mënyrë të prerë.

“**Haram**”, është vepra, e cila është rrjedhojë e fjalëdrejtimit.

Definicioni

Haram është ajo çka Ligjvënësi ka kërkuar të mos veprohet në mënyrë të prerë dhe kategorike. Harami është çka ndalohet rreptësisht me argument të qartë dhe të drejtpërdrejtë.

Nëse largohemi prej haramit meritojmë lëvdata dhe shpërblim, nëse e veprojmë dënohemi me ndëshkim të rreptë dhe vuajtje të rendë.

Në formë të veçantë apo në mënyrë legjislative *harami* është kur vepruesi mallkohet.

“Kërkesa e mosveprimit në mënyrë të prerë” mund të perceptohet:

- ose nëpërmjet foljes së kohës së shkuar, i cili tregon ndalesën, si shprehjet “**u është ndaluar**”,

- ose mënyra mohuese, si, fjala vjen “**e ka ndaluar Allahu shitblerjen dhe e ka ndaluar kamatën**”.

Po ashtu, edhe thënia e Pejgamberit s.a.v.s.: “*Nuk lejohet asgjë prej pasurisë së muslimanit, përpos ajo çka është e pastër*”.

Format në të cilat kuptohet harami

Harami mund të perceptohet: në formën mohuese me foljen e cila tregon ndalesën kategorike, si, fjala vjen:

“Mos iu afroni prostitucionit.”

“Mos i vrisni fëmijët.”

- në formën urdhërore për t’u larguar nga ajo çka është e mëhershme, si për shembull fjala e Zotit të Madhëruar:

“Dhe largohuni nga papastërtia e idhujtarisë”,

“Pa kurrfarë dyshimi, alkooli, lojërat e fatit, idhujt e kumari janë ndyrësi prej veprave të shejtanit, andaj largohuni”.

- ajo çka rezulton dënim, nëse veprohet, si, fjala vjen, thënia e Zotit të Madhëruar:

“Vërtet ata të cilët kanë pasurinë e jetimëve me padrejtësi, padyshim se ata kanë ngrënë në barqet e tyre zjarr, e ata do të hidhen në flakë.”,

“Hajnit dhe hajneshës prejani atyre duart e tyre”.

Harami quhet edhe mëkat, mosdëgjueshmëri, e keqe si dhe kërcënim prej Ligjvënësit.

Veprimi haram përfshin çdo veprim, i cili kryhet nga personi, pa marrë parasysh se a është prej fjalëve të ndaluara, siç janë: përgojimi, shpifja, e të ngjashme, ose ajo çka nuk veprohet, por qëndron në zemër, si urrejtja, zilia, e të ngjashme, ose prej veprimeve me pjesë të trupit, si vjedhja, pirja e alkoolit, prostitucioni, etj.

Prej haramit duhet të largohemi gjithsesi, duhet ta besojmë se ajo çështje është haram.

Llojet e haramit

Harami është dy llojesh:

1. Harami në vetvete.

2. Harami për tjetrin.

1. Harami në vetvete: Është ajo çka është urdhëruar për ndalesën e tij që nga fillimi, ndalesën e veprimit, e kjo çka përfshin prej shkatërtimeve në esencë dhe në vetvete, si, fjala vjen:

- prostitucioni,
- vjedhja,
- ngrënia e cofëtinës,
- alkooli,
- ngrënia e mishit të derrit,
- vrasja; e të ngjashme, nga të cilat buron degjenerimi dhe shkatërrimi.

Në këto çështje ndalesa ekziston që nga fillimi, e jo për diçka tjetër.

Ligji i haramit në vetvete

Në esencë, e paligjësuar si e lejuar. Nëse i ngarkuari vepron, ka bërë vepër të prishur, e nuk meriton lavdërim dhe nuk ka kurrfarë dobie prej atij veprimi. Për *shembull*:

- Prostitucioni: prej tij nuk mund të rezultojë trashëgimia apo afërsia prej gjaku.
 - Vjedhja e sendit: nuk rezulton e drejta që ai send të pronësohet.
 - Martesa me të ndaluarat: nuk rezulton të drejtën trashëgimore dhe as afërsi prej gjaku.
 - Namazi pa pastërti: është i pavlefshëm.
 - Blerja e cofëtinës: është shitblerje e pavlefshme.
- Ajo çka është e pavlefshme nuk mund të ligjësohet.

Haram për tjetrin

Është ajo që, në esencë, është e ligjësuar si e lejuar, mirëpo paraqitet diçka që e ndalon atë, si për *shembull*:

- namazi me rroba të uzurpuara,
- shitblerja mashtruese,
- shitblerja në kohën e thirrjes së namazit të xhumasë,
- agjërimi në ditën e Bajramit, agjërimi 48 orë pandërprerë, e të ngjashme,

çka e bën të ndaluar diçka të mëvonshme, ndërsa në fillim të veprimit këto vepra mund të jenë ose vaxhib, ose të lejuara. Mirëpo, pasi që i është paraqitur ndonjë çështje tjetër anësore, e bën që ajo të bëhet haram, ndërsa të vepruarit në vetvete nuk është e dëmshme dhe as shkatërruese. Mirëpo, paraqitja e diçkaje më të vonshme, e bën atë të dëmshme,

sepse agjërimi i ditës së Bajramit është haram, edhe pse agjërimi, në esencë, është i ligjësuar, ndërsa shkak i ndalesës është rasti i paraqitur, e ai është mospranimi i festës së Allahut.

Shitblerja në vetvete është e lejuar, por nëse në të ndërhyjnë kamata, atëherë bëhet haram.

Shitblerja bëhet haram, nëse ajo bëhet shkak për humbjen e namazit të xhumasë. Kështu, krahaso edhe haramet tjera.

Ligji i haramit për tjetrin

Në vetvete dhe në esencë është i ligjësuar, ndërsa i paligjësuar në bazë të cilësimit të tij. Nga ky shkak, te hanefijtë pranohet të jetë shkak sheriatik dhe rezultojnë mbi të çështje, sepse ndalesa është aksidentale e nuk është bazike.

- Namazi me rroba të uzurpuara është i plotë dhe pranohet, ndërsa falësi është mëkatar vetëm për vjedhje,

- shitblerja e kontraktuar me kamatë apo me ndonjë kusht të pavlefshëm është prej llojeve të tregtisë së pezulluar, e jo prej llojit të tregtisë së pavlefshme. Nëse bëhet pronësia e mallrave të të dy kontraktuesve në bazë të aktit të kontratës, ajo pronësi quhet pronësi e fëlliqur, sepse Ligjvënësi e ka ndaluar.

Kandari dallues në mes të haramit në vetvete dhe haramit në tjetrin

Kandari dallues në mes të haramit në vetvete dhe haramit në tjetrin:

- në të ndaluarën aksidentale nuk është problemi te baza, por është te atributi, pasi që ruknet dhe kushtet janë të plotësuar. Ndërsa,

- të ndaluarit e çështjes nga vetë baza, problemi është te shkaku bazik dhe te atributi i tij, pasi që i mungon një rukn prej rukneve, ose një kusht prej kushteve dhe nuk bën pjesë fare në ligjshmëri.

Te harami në tjetrin, ku thotë: **“Esenciale është se çdo pasuri e njeriut është e ndaluar për tjetrin, përpos çka ai i lejon tjetrit.”**

Është e lejuar çka i lejon tjetrit me këmbim apo shitblerje, përpos shitblerjes, të cilën e ka ndaluar i Dërguari i Allahut, sepse ajo lloj shitblerje nuk mund të jetë e lejuar, pasi që e ka ndaluar ta pronësojë tjetri.

E ndaluara nuk mund të jetë e lejuar dhe nuk lejohet ajo çka është mëkat.

Kjo është dituri e përgjithshme.

TEMA E GJASHTË: Mekruhi

Mekruh do të thotë çështje jo e mirë, e urryer, e pa pëlqyer dhe jo e dashur.

Kerahe (e papëlqyera) është drejtimfjalia, e cila tregon për kërkimin e ndalimveprimit jo në formë të prerë.

Mekruh është ajo çka kërkohet të mos veprohet, por jo në mënyrë të prerë dhe kategorike. Mekruh është çdo ndalesë që është kërkuar prej neve jo në mënyrë të drejtpërdrejt, as në mënyrë të domosdoshme dhe jo në formë të prerë.

Definicioni: **veprimi, për të cilin lavdërohet moskryerësi dhe nuk mallkohet kryerësi.**

Keraheti kuptohet:

- ose nëpërmjet foljes, e cila tregon për të si, fjala vjen, thënia e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.:

“Çështja më e urryer, por e lejuar prej Allahut, është shkursorëzimi.”

- ose nëpërmjet mënyrës mohuese, të cilës i bashkëngjitet ndonjë faktor, i cili tregon kerahetin. Shembull, thënia e Zotit të Madhëruar:

“Mos pyetni për çështjet, që, nëse u sqarohen, ju bëjnë keq juve”,

pjesës mohuese i është bashkëngjitur faktori (prova), i cili e shndërron në kerahet, e ai faktor është fjala e Zotit të Madhëruar, i cili vjen pas :

“Dhe nëse pyetni pasi që zbret Kur’ani, ajo veç është sqaruar për ju. Ju fali Allahu për ato, Allahu është Falës, i Urtë”.

Shembull tjetër: Thënia e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.: **“Lëre atë që të hamend, që të marrësh atë e cila është e sigurt”**. Pjesëza mohuese është shndërruar në kerahet (e papëlqyer), nga shkakun se vet urdhri ndalesor është i dyshimtë, e nuk mund të cilësohet haram.

Ligji i mekruhit

Vepruesi nuk meriton dënim, por mund të meritojë qortim dhe kërcënim. Pra, të vepruarit e mekruhit nuk meriton dënimin, ndërsa të larguarit prej mekruhit meriton shpërblim.

Kur'ani fisnik është mrekulli e përgjithmonshme e të Dërguarit, e cila i ka sfiduar arabët në stilistikë dhe metodologjinë e mënyrave të sqarimit të kulluar. Po të kishte thënë Allahu i Lartmadhëruar për çdo ndalesë: “Haram është kjo”, do të ishte lodhur të dëgjuarit.

Për shkak të paraqitjes së retorikës së mrekullueshme, disa dijetarë të medhhebeve mekruhin e kanë quajtur (e kanë llogaritur) haram.

Mekruh është që njeriu të merr abdes në enë të artë apo të argjendte, edhe pse marrja abdes në enë të artë apo të argjendte është haram. Ndërsa thënia: “**Nëse pjesa më e madhe e pasurisë së një njeriu është haram, nuk më pëlqen të ha nga pasuria e tij**”. Kjo e ka kuptimin e ndalesës (haramit).

Llojet e Mekruhit

Mekruhi është dy llojesh:

- 1. Mekruhi tehrimen** (mekruhi i afërt me haramin).
- 2. Mekruhi tenzihen** (mekruhi i largët prej haramit).

1. Mekruhi tehrimen

Është ajo çka kërkon Ligjvënësi që të mosveprohet një çështje në mënyrën e prerë, por me argument jo të sigurt, si, fjala vjen: vetëm me një hadith, *shembull*:

- blerja e blerjes së tjetrit apo
- fejesa me të fejuarën e tjetrit.

Që të dyja janë mekruh tahrimen, sepse Muhamedi s.a.v.s. ka thënë:

“Të mos blejë njeriu atë që veç e ka blerë vëllai i tij dhe le të mos e fejojë atë që e ka fejuar vëllai i tij (vëllai në fe)”.

Ky është argument i pasigurt, sepse është i vërtetuar vetëm me një hadithë.

Mekruhi dallohet prej haramit, sepse harami është ajo çka Ligjvënësi kërkon mosveprimin në mënyrë të prerë me argument të qartë, si, fjala vjen, ajetet kur'anore, sunetet e sakta të rrugëve të shumta, ose jo të shumta, si, fjala vjen, vjedhja, kamata, prostitucioni, alkooli, të veshurit me mëndafsh për burrat.

- Kush e mohon haramin, llogaritet pabesimtar, ndërsa
- kush e mohon mekruhin tehrimen, nuk llogaritet pabesimtar.

Që të dyja (edhe Harami edhe Mekruhi) janë të njëjta, sa i përket mallkimit dhe qortimit.

Në të vërtetë, mekruhi tahrimen është shumë afër haramit. Kështu mendon Ebu Hanife dhe nxënësi i tij, Ebu Jusufi, ndërsa nxënësi tjetër, Muhamedi, thotë: **“Çdo teprim i mekruhrit është haram”**.

2. Mekruhi tenzihen

Mekruhi tenzihen është ajo çka kërkon Ligjvënësi të mos veprohet, por jo në mënyrë të prerë.

Shembull:

- të ngrënit e mishit të kalit, për shkak të nevojës, në rast të luftërave,
 - abdesi prej enës në të cilën kanë pirë ujë macja,
 - abdesi prej enës në të cilën kanë pirë ujë shpendët grabitqar.
- Mekruh tenzihen është lënia e suneteve të rregullta.

Ligji i mekruhi tenzihen

Të vepruarit nuk obligon që të qortohet, mirëpo më e mirë dhe më e vlefshme është që të mos veprohet një gjë e tillë.

TEMA E SHTATË: Mubahi

Mubah, gjuhësisht **do të thotë:**

- **e lejuar,**
- proklamative,
- e hapur.

Ibaha (e lejuara) është fjalëdrejtimi, i cili tregon zgjedhjen në mes të veprimit ose mosveprimit,

Shembull:

Zoti i Lartmadhëruar thotë:

“Dhe nuk është mëkat për ju që të hyni në shtëpi të pabanuara, kurse ato janë të nevojshme dhe mbushin nevojat e juaja.”

Definicioni

Mubah është ajo çka ligjvënësi e ka lënë në disponim të të ngarkuarit që të zgjedhë, të veprojë, ose të zgjedhë të mos veprojë.

Ndryshe nga Mekruhi i cili është ajo që, nëse veprohet, as nuk lavdërohet, por as nuk mallkohet.

Si kuptohet Mubahi?

Mubahi kuptohet nëpërmjet fjalës “ju lejohet”, si për *shembull*:
Fjala e Zotit të Madhërishëm:

“Dhe nëse frikësoheni se nuk do të zbatoni ligjet e Allahut, nuk ka mëkat për ta, për atë çka kanë kompensuar.”

“Nuk është mëkat për ju për atë që keni paraqitur, për t’u fejuar me gratë.” (Pra, për t’u fejuar me gruan të cilës i ka vdekur burri).

“Nuk është mëkat për të verbrin, për të çalin, apo për të paafatin...”, ajeti ka të bëjë për mosshkuarjen në luftë.

Mubahi mund të kuptohet edhe nëpërmjet formës urdhërore, por me ndonjë faktor tjetër që e shndërron prej farzit në të lejuar, si për shembull fjala e Zotit të Madhëruar:

“Dhe kur të liroheni nga Ihrami, gjuani”;

“Dhe kur të përfundoni namazin, shpërndahuni në tokë”;

Mubahi mund të kuptohet nga vetë natyra e tij, sepse bazike të çështjet është mubahi; sepse çdo çështje në tokë është për dobi të njeriut. Argument për këtë është ajeti kur’anor, ku Zoti i Madhëruar thotë: **“Ai është Allahu, i Cili ka krijuar për ju gjithçka ka në tokë”;**

“... të gjitha, përpos cofëtinës, gjakut, mishit të derrit, prerja jo në emër të Allahut, çdo egërsirë mishngrënëse dhe çdo shpend grabitqar.”

Ligji i Mubahit

Njeriu nuk shpërblehet për veprim dhe e as nuk dënohet për mosveprim.

Mubahi është ligj sheriatik, që do të thotë se mubahi sheriatik është ligjërimi i Ligjvënësit, i cili të jep të drejtë zgjedhjeje, e cila nuk ka qenë tematikë para se të ligjësohet.

Edhe pse lënia e haramit është farz, mubahi në vetvete nuk do të thotë lënie e haramit, por diçka që me të lihet harami.

Çështja se me mubah është diçka tjetër me të cilën mund të lihet harami nuk është obligim.

Mubahi bën pjesë në sferën në mes të zgjedhjes dhe moszgjedhjes së veprimit, varësisht prej specifikave, e prej specifikave nuk është faktike te farzi.

Shkallëzime në mes të hallallit dhe haramit jashtë shtatë ligjeve të përmendura

Mubahi është përfundimi i çështjes së ligjit ngarkues.

Mubahi është në mes të hallallit dhe haramit, por ai mes është mes i lejimit, sepse mubahi:

nuk është as urdhëresë,

nuk është as ndalesë,

nuk është as me të drejtë zgjedhjeje.

Mubahi është në mes të hallallit dhe haramit, sepse është e pamundur që të jenë të barabarta dëmi dhe dobia, ose të jetë i barabartë veprimi dhe mosveprimi në një çështje, e që vepruesi të mos meritojë as mallkim, e as lavdërim. Ndërsa, mubahi është të barazuarit e veprimit dhe mosveprimit dhe nuk ka lavdërim në asnjërën prej tyre, as në veprim, as në mosveprim.

Argumenti për këtë është si vijon:

E para: shtatë ligjet ngarkuese janë të ndërlidhura me veprimet e të ngarkuarit, me qëllim të të vepruarit të atij veprimi, ndërsa jashtë kësaj nuk ka të bëjë me veprimin e të ngarkuarit. E, nëse nuk ka lidhje ligji me ato ligje, edhe pse veç po ndodh ligji, i cili është i ndërlidhur me ato ligje, e ai ligj është “Falja”, nuk dënohet për të.

E dyta: Kemi tekste (citate argumentuese), të cilat tregojnë posaçërisht për faljen, e prej tyre edhe thënien e Pejgamberit s.a.v.s.: “Allahu ka urdhëruar farze, mos i humbni (mos lejoni që të mos kryhen). Ka ndaluar çështje, mos i veproni, ndërsa për çështje të tjera ka heshtur, vetëm për shkak të mëshirës që ka ndaj jush, e jo për shkak të harresës; për këtë arsye mos i hulumtoni ato”.

E treta: Ekzistojnë argumente tekstuale, të cilat kanë kuptim të faljes në mënyrë të përgjithshme, e jo në raste të veçanta, si fjala vjen: **“Të ka falur Allahu për atë që u ka lejuar atyre”**, sepse i Dërguari i Allahut s.a.v.s. ua ka lejuar disa njerëzve që të mos marrin pjesë në luftë, para se të sqarohej se a kanë pasur ata sinqeritet në arsyetimet e tyre apo jo. E në këtë ajet i është falur gabimi.

Për këtë kanë dhënë mendime të ndryshme, sepse, për disa çështje, për të cilat nuk ka ligj, dijetarët kanë dhënë edhe mendime të ndryshme.

Disa kanë thënë: “Lejohet të mos ketë ligj, duke u argumentuar, siç thotë Abide bin Umejr: **Dhe për çka është heshtur, konsiderohet e falur.**”

Disa të tjerë kanë thënë: “Nuk ka çështje të heshtur absolutisht, sepse çdo çështje ose është e ligjësuar tekstualisht, ose krahasohet me të ligjësuarën tekstualisht, meqë Kijasi (analogjia) është prej argumenteve të shariatit. Nuk ka çështje, e cila ndodh, e që të mos ketë vend për t’u ligjësuar, e kjo do të thotë se nuk ka çështje për të cilën është heshtur.”

Përfundim

Allahu i Lartmadhëruar disa çështje i ka lejuar në mënyrë indirekte.

Allahu nuk dënon për ato çështje, sepse Allahu veç ka falur para se të veprohet, për të hequr vështirësitë, edhe pse ai veprim është i ndaluar.

Në mubah, edhe e lejuara, por edhe e ndaluara janë të një niveli, pra as e ndaluar, as e lejuar, sepse dëmi dhe dobia janë të barabarta.

Kjo është kategoria e faljes, në të cilën çdo gjë që ndodh duhet patjetër t’i takojë njërës prej dy çështjeve:

- ose të jetë e heshtur në islam, e kjo është e lejuara bazike,
- ose të jetë e ligjësuar e ndaluar,
- ose e kërkuar.

Njeriu, si krijesë e ngarkuar, ose vepron gabim, pa e ditur, ose duke qenë i detyruar. E, kjo do të thotë se lejohet për shkak të paraqitjes së nevojës.

Ligjet e të obliguarve janë shtatë

Një vepër mund të përfshihet ndonjëherë të gjitha ligjet, varësisht prej rastit. Për *shembull*:

Martesa farz për muslimanin, i cili ka mundësi të paguajë mehrin, ta ushqejë dhe t'i kryejë të gjitha obligimet ndaj bashkëshortes dhe është i sigurt se nëse nuk martohet, ballafaqohet me vështirësi dhe probleme në vetvete.

Martesa vaxhib edhe atëherë kur ka mundësi t'i kryejë të gjitha ato që i thamë më parë, ndërsa frikësohet se, nëse nuk martohet, mund të bjerë në imoralitet.

Martesa sunet, nëse ka mundësi t'i kryejë të gjitha obligimet bashkëshortore, por mund të jetojë jetë normale, pa probleme.

Martesa haram, nëse është i sigurt se, nëse martohet, i bën padrejtësi bashkëshortes dhe nuk i kryen obligimet bashkëshortore.

Martesa mekruh tehrimen, nëse frikohet se i bën padrejtësi bashkëshortes.

Në rastin normal martesa është **sunet mueked**.

Argument për këtë është hadithi:

“O ju të rinj, cili nga ju ka mundësi materiale, fizike dhe shpirtërore, le të martohet, sepse kjo është më e mira për uljen e shikimit dhe për t'i siguruar organet. E, kush nuk ka mundësi materiale, ai le të agjërojë, sepse agjërimi është mburojë për të.”

Përmbajtja:

<i>Hyrje</i>	4
KAPITULLI I PARË	19
LIGJI RREGULLATIV	19
Ligji rregullativ	21
Ligji rregullativ dhe llojet e tij	22
<i>TEMA E PARË: Shkaku, arsyeja, sharti dhe pengesa ligjore</i>	23
1. Shkaku ligjor (es-sebbu).....	23
Rastet kur mendjet tona nuk mund të kuptojnë harmoninë e qartë në mes të shkakut dhe ligjit.....	24
2. Arsyeja ligjore	25
Ligji i arsyes.....	25
Dallimi në mes të shkakut ligjor, arsyes ligjore dhe urtësisë ligjore.....	26
Urtësia Ligjore.....	27
Llojet e shkakut ligjor.....	28
Llojet e shkakut ligjor varësisht nga mundësia e të vepruarit.....	29
Ligji i shkakut ligjor	30
3. Sharti.....	31
Dallimi në mes të ruknit dhe shartit	32
Llojet e shartit.....	33
1. Sharti Sheriatik.....	34
2. Sharti Josheriatik	34
Ligji i shartit të përcaktuar	36
Ligji i shartit shtesë	36
4. Pengesa ligjore.....	37
Llojet e penguesit ligjor	38
Vlefshmëria dhe pavlefshmëria.....	40

Vlefshmëria, pezullimi (ngrirja) dhe pavlefshmëria	41
Akti i prishur (i pavlefshëm).....	42
E pezulluar	43
Baza e ligjit dhe cilësia e ligjit	44
TEMA E DYTË: Ligji Fuqizues (azime) dhe	45
Ligji Lehtësues (ruhsa).....	45
1. Azime – Ligji fuqizues.....	46
2. Ruhsa – Ligji lehtësues.....	48
Llojet e ligjit të lehtësimit	49
1a. Lehtësimi mubah (i lejuar)	50
1b. Lehtësimi vaxhib (obligativ) duke pasur parasysh se ka mundësi të kryhet obligimi në të ardhmen	51
2a. Lehtësim alegorik i plotë.....	52
2b. Lehtësim alegorik jo i plotë	53
Ligji i lehtësimit alegorik jo të plotë	53
KAPITULLI I DYTË	55
LIGJI OBLIGATIV	55
TEMA E PARË: Farzi	57
Ligji i farzit.....	57
Llojet e Farzit (Ligjit obligativ).....	57
Lloji i parë i Farzit.....	58
Klasifikimi i Farzit nga aspekti kohor	58
Farzi i afatizuar	59
1. Farzi i afatizuar i parezervuar	59
2. Farzi i afatizuar i rezervuar	60
3. Farzi alternativ apo i dyshimtë	61
Starti i afatit kohor i obligueshmërisë	61

Kryerja e veprimit (Edaja), kryerja e obligimit me vonesë (Kadaja) dhe ripërsëritja (ladetu)	62
Kryerja e obligimit Kaza	63
Lloji i dytë i Farzit	64
1. Farzi i përcaktuar	64
Ligji i farzit të përcaktuar	64
2. Farzi i papërcaktuar	65
Ligji i farzit të papërcaktuar	65
Lloji i tretë i Farzit	66
1. Farzi personal.....	66
Ligji i farzit personal.....	66
Zëvendësimi i kryerjes së farzit personal	67
Lloji i parë - Farzi i cili nuk pranon zëvendësimin	67
Lloji i dytë - Farzi i cili pranon zëvendësimin	67
Lloji i tretë - Farzi i cili pranon zëvendësimin, por me arsye	68
2. Farzi kolektiv	68
Ligji i farzit kolektiv	69
Të konvertuarit e farzit kolektiv në farz personal	69
Lloji i katërt i Farzit	70
1. Farz i definuar (pa të drejtë zgjedhjeje)	70
Ligji i Farzit të definuar (pa të drejtë zgjedhjeje).....	70
2. Farzi me të drejtë zgjedhjeje	70
Ligji i Farzit me të drejtë zgjedhjeje.....	71
Llojet e farzit me të drejtë zgjedhjeje.....	71
Shkaku i farzit	72
Kushti i farzit.....	73

1. Farzi i papërcaktuar	74
2. Farzi i përcaktuar	74
Shkaku dhe kushti i farzit llogariten farz	75
Obligueshmëria e çështjes dhe ndalesa e po asaj çështjeje	76
Harami dhe Farzi në një person.....	77
Nëse janë dy drejtime të pandara	78
Nëse janë dy drejtime, por që nuk janë të bashkëngjitura në mes vete	78
<i>TEMA E DYTË: Vaxhibi (ligji obligativ)</i>	81
Definicioni i vaxhibit	81
Ligji i vaxhibit	81
Farzi dhe Vaxhibi.....	82
Dallimi në mes farzit dhe vaxhibit	83
Dallimi në mes farzit dhe vaxhibit nga aspekti ligjor.....	83
Dallimi në mes farzit dhe vaxhibit nga aspekti i gjurmëve të fikhut	83
<i>TEMA E TRETË: Suneti</i>	84
Çka e ligjëson sunetin?	84
Ligji i sunetit.....	84
Llojet e sunetit	84
1. Suneti mueked	85
Ligji i sunetit mueked.....	85
Llojet e sunetit mueked.....	85
2. Suneti gajri mueked.....	86
3. Suneti shtesë (sunet zevaide).....	87
<i>TEMA E KATËRT: Mustehabi</i>	88
Ligji i Mustehabit	88
Si ligjësohet mustehabi?.....	88
Mustehabi, kur veprimi i tij është i ligjësuar	89

Ligji parapëlqyes, a është i urdhëruar apo jo?	90
Ligji mustehabit (këtij suneti)	90
A është e domosdoshme që të ligjësohet mustehabi (vepra vullnetare) apo jo?	91
<i>TEMA E PESTË: Harami</i>	92
Format në të cilat kuptohet harami	93
Llojet e haramit.....	94
Ligji i haramit në vetvete	94
Haram për tjetrin	95
Ligji i haramit për tjetrin	95
Kandari dallues në mes të haramit në vetvete dhe haramit në tjetrin	96
<i>TEMA E GJASHTË: Mekruhi</i>	97
Ligji i mekruhit	98
Llojet e Mekruhit	98
1. Mekruhi tehrimen.....	99
2. Mekruhi tenzihen	100
Ligji i mekruhi tenzihen.....	100
<i>TEMA E SHTATË: Mubahi</i>	101
Si kuptohet Mubahi?	102
Ligji i Mubahit	103
Shkallëzime në mes të hallallit dhe haramit jashtë shtatë ligjeve të përmendura	104
Ligjet e të obliguarve janë shtatë	106